

Digital ondskap:

Forholdet mellom digital mobbing og depressive symptomer. Hvilke beskyttelsesfaktorer virker modererende på denne sammenhengen?

Linn Christine Finstad og Ingunn Hove



Hovedoppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

20.10.2015

Digital ondskap:

Forholdet mellom digital mobbing og depressive symptomer. Hvilke beskyttelsesfaktorer virker modererende på denne sammenhengen?

Digital ondskap

*Du gjemmer deg bak en maske
Jeg vet ikke hvem du er
Ser jeg egentlig på deg som en venn?*

Anonymitet gjør det vanskelig å stoppe

Ufyselig feighet

Fra «Kampen mot ondskapen»,

av Live Waterloo, Mona Wemundstad, Mia Kristine Aunan og Tonje Aune

© Linn Christine Finstad og Ingunn Hove

År 2015

Digital ondskap: Forholdet mellom digital mobbing og depressive symptomer. Hvilke beskyttelsesfaktorer virker modererende på denne sammenhengen?

Linn Christine Finstad og Ingunn Hove

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfattere: Linn Christine Finstad og Ingunn Hove

Tittel: Digital ondskap: Forholdet mellom digital mobbing og depressive symptomer.

Hvilke beskyttelsesfaktorer virker modererende på denne sammenhengen?

Veiledere: Svein Mossige og Trine Waaktaar

Bakgrunn: Digital mobbing er en relativt ny form for mobbing som har vist å ha sammenheng med depressive symptomer hos ungdom. Hensikten med denne studien var å undersøke om digital mobbing har sammenheng med depressiv symptomatologi, og avdekke om beskyttelsesfaktorene virker kompensatorisk eller modererende på sammenhengen. Fra tidligere fins det et fåtalls studier som har sett på hvordan enkelte beskyttelsesfaktorer virker sammen med et depressivt utfall etter digital mobbing, og etter vår kjennskap har ingen tatt for seg både individuelle, familiære og sosiale beskyttelsesfaktorer i samme studie. Denne studien benytter seg av the resilience scale for adolescents (READ) som operasjonaliserer resiliens gjennom fem faktorer: personlig kompetanse, sosial kompetanse, strukturert stil, familiesamhold og sosial støtte. Økt forståelse for hvordan resiliensfaktorer påvirker forholdet mellom digital mobbing og depressive symptomer kan gi implikasjoner for videre forskning og utvikling av intervensjoner for ungdom utsatt for digital mobbing.

Metode: Datamaterialet er fra en epidemiologisk studie fra 2007 stilt til rådighet av NOVA. Utvalget bestod av 6957 elever fra 18-21 år på VK II-trinnet i videregående skole. Det ble utført multiple hierarkiske regresjonsanalyser med interaksjonsledd for hver resiliensfaktor i separate analyser for kjønn.

Resultat: Det ble funnet signifikante sammenhenger mellom digital mobbing og depressive symptomer kontrollert for resiliensfaktorer for begge kjønn. Videre fant vi signifikante negative direkte hovedeffekter for alle resiliensfaktorene på depressive symptomer for begge kjønn, og to signifikante moderatoreffekter på individnivå for gutter, ingen for jenter.

Konklusjon: Resultatene viser at digital mobbing har sammenheng med depressive symptomer, og indikerer at resiliens kan virke beskyttende for ungdommer utsatt for digital mobbing; kompenserende for depressive symptomer hos begge kjønn, og modererende ved at individuelle resiliensfaktorer påvirker sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer hos gutter.

Forord

Vi vil gjerne rette en stor takk til våre kjære veiledere Svein Mossige og Trine Waaktaar. Vi ville ikke vært foruten deres enestående kunnskap og tro på prosjektet vårt. Deres drivkraft og lidenskap innen forskning har vært inspirerende, og vi har fått dypere respekt for hvor utfordrende og mangefasettert forskning kan være gjennom vår egen læringsprosess. Videre vil vi også uttrykke vår takknemlighet til NOVA som har gitt oss muligheten til å benytte deres datamateriale. Til slutt vil vi også takke våre nærmeste venner og familie som på ulike måter har støttet oss underveis, deri blant med barnepass, tålmodighet, avlastning fra oppvask de siste 6 ukene, samt hente-bringetjenester for den hellige minnepinne og gjenglemte lesebriller. Det har betydd svært mye for oss begge. Når selvtilliten og self efficacy har vært lav har det vært fint at å ha et sosialt støttenettverk med familie og venner som beskytter.

Oslo, oktober 2015

Ingunn og Linn Christine

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	5
Forord.....	9
Innholdsfortegnelse.....	11
1 Innledning	1
2 Hva er digital mobbing?.....	2
2.1 Digital mobbing: begrepsavklaring.....	4
2.2 Digital mobbing: prevalens	4
2.3 Digital mobbing og depressive symptomer.....	6
2.4 Intervensjon mot digital mobbing	8
2.5 Resiliens	9
2.5.1 Identifiserte resiliensfaktorer på tre hovednivåer	12
2.6 Forholdet mellom resiliens, digital mobbing og depresjon.....	13
2.6.1 Personlig kompetanse	13
2.6.2 Sosial kompetanse.....	15
2.6.3 Strukturert stil	15
2.6.4 Familiesamhold.....	15
2.6.5 Sosial støtte	16
2.7 Problemstillinger	17
3 Metode	18
3.1 Om studien	18
3.2 Utvalg.....	18
3.2.1 Frafall.....	19
3.2.2 Totalutvalg og underutvalg.....	19
3.3 Prosedyre	20
3.4 Måleinstrumenter	20
3.4.1 Digital mobbing - operasjonell definisjon	20
3.4.2 Depressive symptomer– operasjonell definisjon	21
3.4.3 Resiliens - operasjonell definisjon.....	22
3.4.4 Kontrollvariabler.....	23

3.4.5	Moderatorvariabler	24
3.5	Statistiske analyser	24
4	Resultater	27
4.1	Deskriptive data.....	27
4.2	Korrelasjoner	27
4.3	Resultater på hierarkiske regresjonsanalyser	29
5	Diskusjon	35
5.1	Digital mobbing og depressive symptomer.....	35
5.2	Resiliens, digital mobbing og depressive symptomer	36
5.2.1	Funn som støtter en kompensatorisk modell for resiliens	36
5.2.2	Funn som gir støtte til en stress-bufrende modell for resiliens.....	37
5.2.3	Interessante delfunn	43
5.3	Styrker og begrensninger ved studien	44
5.3.1	Styrker ved studien	44
5.3.2	Begrensninger ved studien.....	45
5.4	Implikasjoner for videre forskning.....	47
5.5	Implikasjoner for praksis.....	49
6	Konklusjon.....	50
	Litteraturliste.....	51
	Vedlegg 1 HSCL skala.....	63
	Vedlegg 2 Struktur matrise HSCL-13.....	64
	Vedlegg 3 Scree Plot HSCL-13	65
	Vedlegg 4 Komponentmatrise HSCL- 9.....	66
	Vedlegg 5 Scree Plot HSCL-9	67
	Vedlegg 6 READ skala.....	68
	Figur 1: Bronfenbrenners økologiske modell	10
	Figur 2: Modeller for resilienseffekter.....	11
	Tabell 1 Modeller for hierarkisk regresjonsanalyse.....	25
	Tabell 2 Deskriptiv statistikk	27
	Tabell 3 Bivariate korrelasjoner mellom alle variabler	28

Tabell 4 Hierarkiske regresjonsanalyser av hovedeffekter for resiliensfaktorer og digital mobbing på depressive symptomer for jenter	29
Tabell 5 Hierarkiske regresjonsanalyser av hovedeffekter og interaksjonseffekter av resiliensfaktorer og digital mobbing på depressive symptomer for gutter	30
Figur 3 Direkte effekt av familiesamhold og digital mobbing for jenter.....	32
Figur 4 Interaksjonseffekt for personlig kompetanse for gutter	33

1 Innledning

Temaet for vår oppgave er digital mobbing, og vi har vært opptatt av å finne ut hvilke sammenhenger digital mobbing kan ha for utvikling av depressive symptomer blant ungdom. Fra tidligere forskning vet man at ulike former for resiliens kan fungere som buffere mot å utvikle psykiske vansker i møte med alvorlig risiko og livsbelastninger. I den grad digital mobbing blant ungdom predikerer depressivitet vil det både for forebygging og behandling være viktig å undersøke hvorvidt sammenhengen kan modereres gjennom mulige resiliensfaktorer i personen og eller nettverket.

Vi vil bruke data fra et omfattende epidemiologisk materiale innsamlet av NOVA i 2007. Innledningsvis vil vi redegjøre for begrepet digital mobbing, og hva som er unikt for denne mobbformen. Deretter følger forholdet mellom digital mobbing og depressive symptomer. Før vi flytter fokuset videre til neste tema, vil vi belyse nytteverdien av resiliensbaserte intervensjoner som en alternativ innfallsvinkel til de risikoreduserende intervensjoner som foreligger i dag. Videre vil vi introdusere resiliensbegrepet og redegjøre for hva som ligger i dette, hvordan det ofte studeres, og hva slags modeller vi vil benytte for å forstå fenomenet. Deretter en mer inngående redegjørelse av de fem resiliensfaktorene operasjonalisert i vår studie med aktuell forskning omkring resiliens, digital mobbing, depressivitet. Dette leder oss inn på problemstillingene som er utgangspunktet for vår undersøkelse.

2 Hva er digital mobbing?

Digital mobbing kan betraktes som en moderne variant av mobbing, utført via ulike former for digitale virkemidler. Fra før vet man at mobbing er et omfattende problem som berører et stort antall barn og unge (Olweus, 1994; Salmivalli, 2010; Schenk & Fremouw, 2012; Wang, Iannotti, & Nansel, 2009). I norsk sammenheng anslår Folkehelseinstituttet at det til enhver tid mobbes 63 000 barn og unge i Norge, hvilket utgjør hele 11,2 % av alle barn og unge i skolealder (Folkehelseinstituttet, 2015).

Mobbing er tradisjonelt blitt definert som en spesifikk form for aggresjon hvor intensjonen er å skade eller skape ubehag, handlingen er gjentatt over tid og det er et usymmetrisk styrkeforhold mellom mobber og offer (Olweus, 1994). Det tradisjonelle mobbebegrepet inkluderer både *direkte mobbing* og *indirekte mobbing*. Direkte mobbing er eksplisitte angrep på offeret gjennom blant annet slag, spark eller dytting, eller verbal mobbing i form av sårende erting og bruk av stygge kallenavn. Indirekte mobbing inkluderer både sosial og relasjonell mobbing og kan manifesteres gjennom intensjonell ekskludering fra en gruppe og ryktespredning (Folkehelseinstituttet, 2015; Olweus, 1994; Wang et al., 2009).

Tradisjonell mobbing har i all hovedsak blitt antatt å foregå i skolemiljøet (Olweus, 1994). I de senere årene har mobbing også vist seg på andre arenaer. Ungdom har fått tilgang mobil og internett, og i undersøkelser gjort av Statistisk sentralbyrå (SSB) fra 2014, oppgir 97 % av ungdom mellom 17-21 år å benytte internett daglig, og 90 % bruker internett daglig via mobil (Medienorge, 2015). Dagens ungdommer omtales som generasjonen «alltid pålogget» (Belsey, 2005) og dette har skapt nye former for mobbing (Kowalski, Giumetti, Schroeder, & Lattanner, 2014; Livingstone & Smith, 2014). Folkehelseinstituttet har kalt mobbeformen «digital mobbing», og er en ny sidestilt kategori til direkte og indirekte mobbing (Folkehelseinstituttet, 2015). Mobbingen kan forekomme på mange måter (Willard, 2007), og vi vil ta for oss nettmobbing som foregår via trusler eller krenkelser på sms, eller sårende utsagn, ryktespredning eller deling av bilder på nett.

Vi vil i det følgende også benytte termen «nettmobbing» da dette er en vanlig norsk oversettelse av det engelske ordet «cyber bullying» som benyttes i litteraturen. Digital mobbing og nettmobbing viser derfor til samme fenomen. Oppfatningene er delte om denne måten å mobbe på kan kalles en ny kategori eller kun er indirekte mobbing via digitale

virkemidler (Kowalski et al., 2014; Law, Shapka, Hymel, Olson, & Waterhouse, 2012; Li, 2005; Livingstone & Smith, 2014) Se referanser for debatt.

Digital mobbing skjer via et digitalt medium, noe som skaper distanse og mulighet for anonymitet for mobberen. Li (2007) fant at 40.9 % av de som ble mobbet digitalt ikke visste hvem mobberen var. Anonymitet hos mobber kan skape grobunn for usikkerhet hos den utsatte. Denne usikkerheten kan være til belastning for det sosiale samspeillet med venner og bekjente ettersom offeret ikke vet hvorvidt mobberen befinner seg i omgangskretsen (Schenk & Fremouw, 2012). Interaksjon gjennom nett og sms gjør at mobberen mangler kontekstuelle ledetråder som ansiktsuttrykk, tonasjon og kroppsspråk som skaper distanse, og kan føre til at mobberen blir mer aggressiv og fiendtlig enn ved mobbing ansikt til ansikt (Werner, Bumpus, & Rock, 2010) Distansen kan gjøre at krenkelsen pågår over lengre tid ved at mobberen ikke ser signalene hos offeret som kan trigge empati og anger (Slonje, Smith, & Frisé, 2013). Distanse og mangel på kontekstuelle ledetråder gir også implikasjoner for hvordan mottaker oppfatter kommunikasjon, da meldinger kan misoppfattes som mobbing uten at det var intensjonen (Werner et al., 2010).

Den digitale utviklingen er stadig i endring og det lages nye sosiale medier, apper og nettsteder hvor ungdommer er aktive, hvor mobbingen følger etter. Ungdommer har ofte mobilen tilgjengelig og tilgang til internett, som medfører at nettmobbing kan skje hvor som helst og når som helst, og potensielt bli gjennomgripende i den utsattes liv (Bonanno & Hymel, 2013; Slonje et al., 2013). Et annet unikt aspekt ved nettmobbing er at krenkelsene kan nå ut til et stort publikum på kort tid. Tilskuers rolle i digital mobbing kan lett sammenfalle med mobberens, ved at tilskuere kan bidra til å dele og spre krenkelsene videre (Slonje et al., 2013). Dette kan bidra til at mobbingen oppleves massiv for den utsatte.

Innen forskning på digital mobbing har det blitt identifisert en ny gruppe sosialt engstelige nettmobbere som ellers ikke ville mobbet ansikt til ansikt (Kowalski & Limber, 2007). En hypotese har vært at digital mobbing er «revenge of the nerds» (König, Gollwitzer, & Steffgen, 2010). Dette kan være i tråd med kvalitative funn fra Baldasare, Bauman, Goldman og Robie (2012) som foreslår en ny gruppe mobbeoffer i de som stikker seg frem ved å være ressurspersoner som f.eks. idrettsutøvere. Kvantitative studier har imidlertid vist at det er mange av de samme som er involvert i tradisjonell mobbing og digital mobbing (Brighi, Guarini, Melotti, Galli, & Genta, 2012; Li, 2007; Tokunaga, 2010), så til tross for at mulige

nye grupper blir mobbet digitalt, er det fortsatt mange av de samme som blir mobbet på begge arenaer.

2.1 Digital mobbing: begrepsavklaring

Vi har valgt å benytte definisjonen til Peter K. Smith som er mye benyttet innen forskningsfeltet (Chadwick, 2014; Livingstone & Smith, 2014; Selkie, Kota, Chan, & Moreno, 2015; Slonje et al., 2013; Smith et al., 2008; Völlink, Bolman, Dehue, & Jacobs, 2013). Den har tatt utgangspunkt i ¹Olweus sin ovennevnte definisjon på tradisjonell mobbing, men er tilpasset den digitale arenaen: «Digital mobbing er en aggressiv handling som med vilje utføres av en gruppe eller et individ, via elektronisk kontakt, og er repetert og over tid mot et offer som ikke lett kan forsvare seg» (Smith et al., 2008). Smith sin definisjon innehar repetisjonsaspektet og et omskrevet aspekt som går på forskjell i styrke, ved at offeret «ikke lett kan forsvare seg».

Definisjoner på digital mobbing varierer, og det er uenigheter omkring nødvendighet av å ta med kriterier for å skille mobbing fra aggresjon eller om disse kriteriene kan være en del av fenomenet nettmobbing. Ved tradisjonell mobbing er kriteriene for å skille mobbing fra aggresjon 1) om handlingen er gjentatt over tid og 2) at det er et usymmetrisk styrkeforhold mellom mobber og offer. Forskning viser at plaging over nett fikk alvorligere følger for dagliglivet til offeret om de opplevde aggresjonen som repetert, og det var en styrkeforskjell mellom seg og mobberen (Ybarra, Espelage, & Mitchell, 2014). Et annet aspekt som problematiseres i feltet er at intensjonen ikke er like klar ved digital mobbing, fordi man mangler kontekstuelle ledetråder i kommunikasjonen. Debatten rundt definisjon på digital mobbing er på siden av tematikken i vår oppgave. Se referanser for utfyllende informasjon (Kowalski et al., 2014; Law et al., 2012; Li, 2007; Livingstone & Smith, 2014; Olweus, 2012a, 2012b; Salmivalli, 2010; Schenk & Fremouw, 2012; Slonje et al., 2013).

2.2 Digital mobbing: prevalens

Utbredelsen av digital mobbing har også vært gjenstand for debatt i forskningsfeltet. Bakgrunnen for dette kan vi tydelig se i metastudien til Kowalski og kolleger (2014) som fant

¹ Mobbing er tradisjonelt blitt definert som en spesifikk form for aggresjon hvor intensjonen er å skade eller skape ubehag, handlingen er gjentatt over tid og det er et usymmetrisk styrkeforhold mellom mobber og offer (Olweus, 1994)

en spredning på forekomst mellom 2,7 % og 92,0 % for barn og unge. Den store spredningen kan tilskrives de forskjellige måtene ulike studier har valgt å definere, måle og operasjonalisere digital mobbing på. Det har blitt benyttet mange forskjellige skalaer som måler ulikt omfang av fenomenet med ulike tidsintervaller for hvor ofte og innenfor hvilke tidsrom den digitale mobbingen har funnet sted (Kowalski et al., 2014; Livingstone & Smith, 2014). Norske prevalenstall er hentet fra Elevundersøkelsen 2012 som oppgir en prevalens på rundt 5 % for elever som er blitt mobbet digitalt to til tre ganger i måneden i aldergruppen 17-21 år (Wendelborg, Paulsen, Røe, Valenta, & Skaalvik, 2012). Dette er en relativt lav prevalens sammenlignet med gjennomsnittet på verdensbasis, men er i tråd med prevalens på tradisjonell mobbing, hvor Norge også ligger noe lavere enn gjennomsnittet (Craig et al., 2009).

Hvorvidt digital mobbing er et økende problem har vært mye omdiskutert (Hinduja & Patchin, 2012; Menesini, 2012; Olweus, 2012a, 2012b; Smith, 2012). Det har vist seg at trenden var økende i perioden 2000-2005 i takt med at mobiltelefon og internettbruk økte blant de yngre i befolkningen (Rideout, Foehr, & Roberts, 2010), men har deretter flatet ut og senere holdt seg stabil (Olweus, 2012a; Smith, 2012). Brewer og Kerslake (2015) hevder i sin artikkel at digital mobbing på verdensbasis er et økende problem grunnet mer tilgang til nett i utviklingsland. Hvorvidt digital mobbing viser en økende eller stabil trend avhenger med andre ord om man er interessert i et globalt eller lokalt perspektiv.

I hvilke aldersgruppe digital mobbing er et hyppigst problem for har også blitt undersøkt av flere forskere. Tidligere studier gir indikasjoner på at det er en kurvlineær trend i prevalens av digital mobbing etter alder, og forekomsten anslås å være høyest hos ungdommer i alderen 13-15 år (Tokunaga, 2010). En studie spurte ungdom om hvor gamle de var når hovedvekten av nettmobbingen fant sted, og nesten halvparten svarte at foregikk mest på college (Kowalski, Giumetti, Schroeder, & Reese, 2012). Det indikerer at det kan være et utbredt problem også for vårt utvalg.

Det er vist varierende funn på om jenter eller gutter er mest utsatt for nettmobbing (Kowalski et al., 2014). En av årsakene til dette kan ligge i hvilke alderssegment studiene har undersøkt. Det er funnet at jenter rapporterer mest digital mobbing i tidlig tenårene frem til midten av ungdomstiden, mens gutter rapporterer om mer digital mobbing i overgangen til ung voksen alder (Barlett & Coyne, 2014). I norsk sammenheng har Elevundersøkelsen 2012 funnet

samme trend ved at gutter blir digitalt mobbet i høyere alder enn jenter (Wendelborg et al., 2012).

I forskningen på mobbing er det funnet overlapp mellom å bli utsatt for tradisjonell og digital mobbing (Brighi, Guarini, et al., 2012; Li, 2007; Tokunaga, 2010). I norsk sammenheng er det funnet overlapp på 35 % og at tradisjonell mobbing er mer utbredt tidligere i livsløpet. Dette kan gi indikasjoner på at digital mobbing tar over for tradisjonell mobbing etter en viss alder (Wendelborg et al., 2012). På bakgrunn av overlapp mellom tradisjonell mobbing og digital mobbing har det vært et spørsmål om hvorvidt digital mobbing har et eget bidrag til depressive symptomer, eller om sammenhengen kan forklares ved at ofre for digital mobbing også er utsatt for tradisjonell mobbing (Olweus, 2012b). En rekke studier har sett på denne sammenhengen og funnet at digital mobbing har et unikt bidrag til sammenhengen med depressive symptomer (Bonanno & Hymel, 2013; Campbell, Spears, Slee, Butler, & Kift, 2012; Perren, Dooley, Shaw, & Cross, 2010; Smith et al., 2008; Tennant, Demaray, Coyle, & Malecki, 2015; Wang, Nansel, & Iannotti, 2011).

2.3 Digital mobbing og depressive symptomer

Digital mobbing kan ha store konsekvenser for de som blir mobbet. Digital mobbing er funnet å ha sammenheng med psykosomatiske problemer (Sourander et al., 2010), sosial mistilpasning (Campbell et al., 2012), lav selvfølelse (Na, Dancy, & Park, 2015), skoleproblemer som dårlige karakterer, skolevegring og dårlig konsentrasjon (Beran, Rinaldi, Bickham, & Rich, 2012; Hinduja & Patchin, 2008), rusmisbruk (Hinduja & Patchin, 2008), selvmord og selvmordsforsøk (Bonanno & Hymel, 2013; Schenk & Fremouw, 2012), og internaliserende problemer som depresjon og forskjellige typer angst (Beran et al., 2012; Bonanno & Hymel, 2013; Campbell et al., 2012; Hinduja & Patchin, 2008; Na et al., 2015; Risanger Sjørø, Fandrem, & Roland, 2015; Tennant et al., 2015; Wang et al., 2011). Vår studie fokuserer på depressive symptomer og hvordan disse vanskene har sammenheng med å være utsatt for digital mobbing, og vi vil i det følgende redegjøre for teori og tidligere empiri omkring dette.

Digital mobbing er en av flere stressende livshendelser som kan bidra til utvikling av depresjon i ungdomstiden (Beran et al., 2012; Bonanno & Hymel, 2013; Campbell et al., 2012; Na et al., 2015; Risanger Sjørø et al., 2015; Selkie et al., 2015; Tennant et al., 2015).

Depresjon er et stort samfunnsproblem og kan ha stor påvirkning på funksjonsnivå for den rammede (Greenberg, Stiglin, Finkelstein, & Berndt, 1993). Man vet at depresjon kan føre til både redusert livskvalitet, funksjonstap, uførhet og dødelighet (Simon, 2003). Depressivitet er funnet å øke med alder i ungdomsårene (Costello, Mustillo, Erkanli, Keeler, & Angold, 2003; Saluja et al., 2004). Symptomer på depresjon er senket stemningsleie, redusert energi og aktivitetsnivå., nedsatt evne til å glede seg, føle interesse og konsentrere seg, uttalt tretthet, forstyrret søvn og redusert appetitt, selvfølelse og selvtillit er nesten alltid svekket, og forestilling om skyld og verdiløshet er ofte til stede (World Health Organization, 1992).

En rekke studier har funnet kjønnsforskjeller knyttet til forekomst av depressive symptomer hos ungdom, og tendensen er at jenter er gjennomgående mer deprimert enn gutter etter puberteten (Angold, Costello, & Worthman, 1998; Avenevoli, Swendsen, He, Burstein, & Merikangas, 2015; Derdikman-Eiron, 2012). Metaanalysen til Kowalski og kolleger (2014) fant at jenter blir mer deprimert av digital mobbing enn gutter. Den største økningen i depressive symptomer er funnet å være mellom 15-18 år for både gutter og jenter (Hankin et al., 1998). Både kjønn og alder ser dermed ut til å være relevante prediktorer for depressive symptomer også ved digital mobbing.

Vi har valgt å ta utgangspunkt i den biopsykososiale forklaringsmodellen (Engel, 1977) for å teoretisere hvordan digital mobbing kan føre til depressive symptomer. I følge denne modellen foreligger individuelle forskjeller i sårbarhet for å utvikle depressive symptomer som resultat av samspill av biogenetisk, psykologisk, somatisk og miljømessig risiko- og beskyttelsesfaktorer. Stressende livshendelser av idiosynkratisk art interagerer med individuelle sårbarheter og kan føre til at en depressiv episode utløses. Forløpet til en depressiv episode kan illustreres som en nedadgående spiral hvor interaksjoner mellom symptomer, sårbarhet og stressorer fører personen inn i en depressiv tilstand (Schotte, Van Den Bossche, De Doncker, Claes, & Cosyns, 2006). En slik modell vil være mest relevant ved førstegangstilfeller av depresjon, da stressende livshendelser har vist seg å ha sammenheng med første utløste depressive episode (Kessler, 1997). Ved kronisk eller tilbakevendende depresjon vil det ofte oppstå nye episoder uten betydelige stressorer (Kessler, 1997), og antall depressive episoder øker sannsynlighet betraktelig for at en ny oppstår (Solomon et al., 2000). Denne tendensen gjør det desto viktigere å forebygge at sårbare ungdommer opplever den første depressive episoden.

Psykologiske risikofaktorer for depresjon kan være dysfunksjonelle skjemaer, bestående av individets selvoppfatning basert på tidligere erfaringer. Temaer som hjelpeløshet og tanke om ikke å være elsket kan være gjennomgående i slike dysfunksjonelle skjemaer (Beck, 1991). Stressende livshendelser som digital mobbing kan aktivere slike skjemaer og resultere i negative automatiske tanker, som ofte reflekterer negative kognitive triader om en selv, verden og fremtiden (Beck, 1991). Digital mobbing er funnet å ha sammenheng med lav selvfølelse hos mobbeofferet (Na et al., 2015). Å bli utsatt for mobbing i form av krenkende påstander om utseende, personkarakteristikker og usanne rykter kan direkte påvirke offerets selvfølelse. Dette kan utløse tanker som at «ingen liker meg» og «det er meg det er noe galt med». Dette er i tråd med sårbarhetsmodellen hvor lav selvfølelse forstås som en kausal risikofaktor for depresjon, ikke bare et symptom (Orth & Robins, 2013). Nettmobbing som i større grad rammer ens omdømme er forbundet med lavere selvfølelse hos ungdom (Brighi, Melotti, et al., 2012).

Digital mobbing kan også føre til at offeret har en opplevelse av å være fanget, ha mistet kontrollen ved at offeret ikke har oversikt over når mobbingen skjer, hvem som mobber og hvem som ser. Derfor kan de oppleve at de hverken kan unnsnippe eller kontrollere krenkelsene og oppleve håpløshet. Studier har vist at den depressive reaksjonen øker når personen ikke opplever å ha kontroll over situasjonen (Benassi, Sweeney, & Dufour, 1988; Nesse, 2000). Li (2007) fant i sin studie at ytterst få av de utsatte hadde sa ifra om nettmobbingen til en voksen, og få sa ifra til en venn, noe som kan tyde på at ofrene ikke tror at det kan hjelpe i deres situasjon. En annen mulig forklaring på at ungdom ikke sier ifra til voksne kan være at det er skambelagt. Skam er ofte en stor del av depressiv problematikk ved mobbing, ved at offeret klandrer seg selv.

Nettmobbing kan via sosialt nettverk og sosial identitet bidra til depressivitet.

Ungdomsperioden er en tid for eksperimentering og identitetssøken i forhold til jevnaldrende (Erikson, 1950; Marcia, 1980). Å ha gruppetilhørighet og et sosialt nettverk kan på bakgrunn av dette kan være viktig for identitetsutviklingen i denne livsfasen. Schenck og Fremouw (2012) fant i sin studie at ofre for digital mobbing benyttet seg av sosial isolering som en unngåelsesstrategi for å takle digital mobbing. Isolasjon, ensomhet og tap av nettverk er faktorer som er funnet å være sterkt knyttet til depresjon (Olsson, 1998).

2.4 Intervensjon mot digital mobbing

Ettersom digital mobbing er et relativt nytt fenomen er det foreløpig lite forskning som indikerer at intervensjoner forebygger eller intervensjoner mot digital mobbing (Slonje et al., 2013). De fleste intervensjonsprogrammer har som målsetting å redusere mobbing og ønsker å endre mobbeatferd gjennom opplæring omkring hvordan unngå digital mobbing, samt rapportering via informasjon til ungdom og foreldre i nettvev ("Bruk hue," 2015). En finsk studie har fokusert på bystandere og reduksjon av spredning (Williford et al., 2013).

Alderstilpassede holdningskampanjer for nulltoleranse mot digital mobbing og opplysning om potensielle negative følger for offer er også foreslått (Schenk & Fremouw, 2012) Det er foreløpig særlig lite kunnskap om hva slags teknikker eller programmer som hjelper mot digital mobbing i alderssegmentet 17- 21 år, da de fleste undersøker yngre ungdom (Schenk & Fremouw, 2012).

En tilnærming som vektlegger fjerning eller reduksjon av risikoen for et problematisk utfall er en risikoreduserende tilnærming til intervensjon. En annen tilnærming vil kunne være en resiliensbasert tilnærming, som vektlegger oppbygging av ferdigheter og kapasiteter hos ungdom slik at de kan håndtere de risikable omgivelsene de befinner seg i. Begge tilnærmingene har som felles mål å hindre mistilpasning eller skjevutvikling. Å intervensjon gjennom begge tilnærmingene antas å være viktig for vedvarende effekt (Olsson, Bond, Burns, Vella-Brodrick, & Sawyer, 2003). Et vesentlig element for å kunne konstruere gode, virkningsfulle intervensjoner er å forstå virkningsmekanismene bak både risiko og beskyttelse i forbindelse med digital mobbing. Vi ønsker å bidra til økt forståelse gjennom å undersøke nærmere hvordan resiliensfaktorer bidrar i sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer.

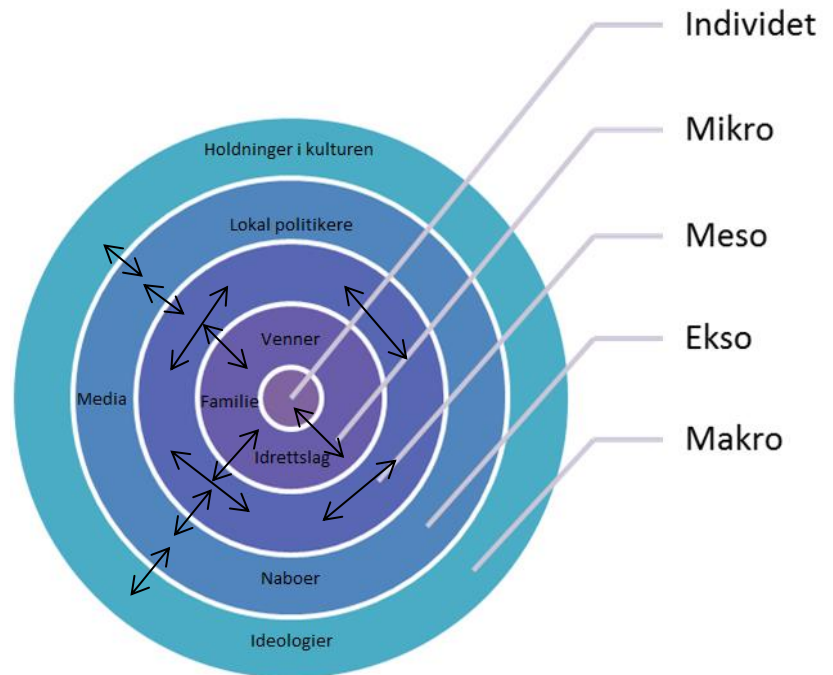
2.5 Resiliens

Resiliensbegrepet ble opprinnelig lansert av Block & Block som en personlighetstypologi, men har siden 1970-tallet blitt benyttet innenfor utviklingspsykopatologi som en betegnelse på det fenomenet at en del mennesker klarer seg bra på tross av store livsbelastninger (Block, 1950). Det er foreløpig ingen enighet om hvordan resiliens skal defineres, og begrepet er fortsatt både brukt som betegnelse på en personlighetsegenskap, et utviklingsutfall og en prosess (Torgersen & Waaktaar, 2007). Det finnes ikke noe samlende teoretisk grunnlag innenfor feltet, men det er vanlig å vise til Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell som en overordnet forståelsesramme. Modellen bygger på en forståelse av individ og omgivelser

som gjensidig avhengige av hverandre og virkende i et samspill. Fire nivåer (mikro, meso, ekso- og makronivå) illustrerer de ulike kontekstene ethvert individ inngår i (Bronfenbrenner, 1979):

Figur 1: Bronfenbrenners økologiske modell

Man tenker at beskyttelsesfaktorer og risikofaktorer befinner seg på ulike nivåer, og samspillet mellom disse er avgjørende for utfall. Resiliens hemmes av risikofaktorer og fremmes av beskyttelsesfaktorer. Innenfor resiliensforskningen har man funnet beskyttelsesfaktorer på særlig de tre innerste nivåene av modellen; individ, familie og nettverket omkring barnet og familien som vi skal se nærmere på nedenfor (Benzies & Mychasiuk,

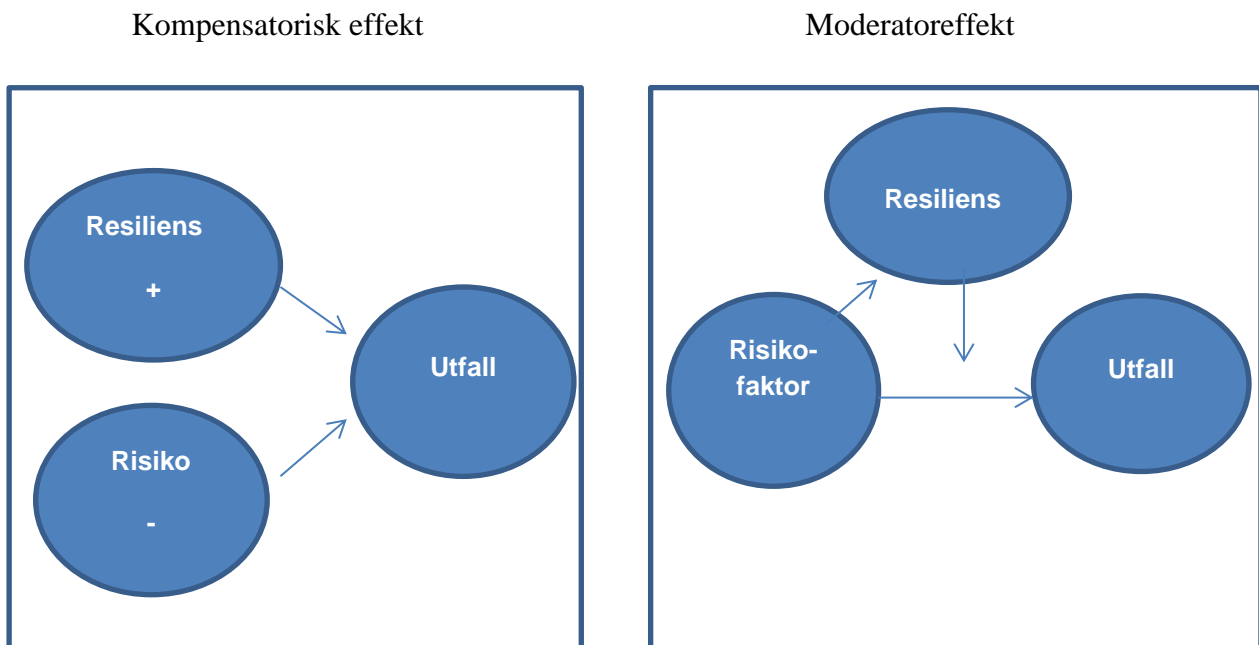


2009). Det er i følge Masten de normale utviklingsprosesser som er grunnlaget for resiliens (Masten, 2001). Resiliens handler derfor om prosessene som snur en potensiell negativ utvikling til en positiv sti.

I vår studie velger vi å bruke Hjemdal og kollegaer sin definisjon på resiliens: 'Resiliens er de beskyttende faktorer, prosesser og mekanismer som bidrar til et godt utfall til tross for erfaringer med stressorer som har påvist betydelig risiko for utvikling av psykopatologi (Hjemdal, Friborg, Stiles, Martinussen, & Rosenvinge, 2006a). Denne definisjonen er i overensstemmelse med definisjonen av resiliens som prosess, slik den er benyttet av sentrale forskere som Ann Masten og Michael Rutter (Luthar, Cicchetti, & Becker, 2000; Masten, 2001; Rutter, 2006). Den utgjør basis for vårt operasjonaliserte mål på resiliens, the Resilience Scale for Adolescents (READ) som er utviklet av Hjemdal og kolleger på basis av empirisk kunnskap om individuelle, familiemessige og sosiale beskyttelsesfaktorer mot ulike former for stressorer og livsbelastninger.

De fleste design innen resiliensforskning faller innunder to hovedtilnærminger; variabelfokusert tilnærming eller personfokusert tilnærming. Personfokusert tilnærming er kasusstudier hvor individer med forskjellige egenskaper og utfordringer sammenlignes på forskjellige tidspunkter for å finne ut hva som skiller resiliente personer fra andre grupper. Vi vil benytte en variabelfokusert tilnærming som vil si at vi undersøker assosiasjoner mellom variabler ved bruk av multivariate analyser. Resiliens kan tenkes å virke på forskjellige måter, og Ann Masten (2001) nevner blant annet to forskjellige måter mekanismer resiliens kan virke gjennom; en kompensatorisk virkningsmåte og en modererende virkningsmåte (stress/buffer-modellen).

Figur 2: Modeller for resilienseffekter



Vi har illustrert disse effektene i figur 2. I en kompensatorisk effekt ligger det at resiliens kan kompensere for negativ påvirkning og utjevne effekten av risikofaktoren på utfallet. I vår studie vil det gjelde nettmobbingens effekt på depressive symptomer (hovedeffektmodell). Med kompensatorisk effekt er tanken at om tilstrekkelig beskyttelse blir tilført i et barns liv vil det veie opp for negative hendelser og utfordringer (Norman Garmezy, Ann S Masten, & Auke Tellegen, 1984). Resiliens som modererende effekt vil for vår studie kunne bety at resiliensfaktoren virker inn på sammenhengen mellom risiko og utfall gjennom en interaksjonseffekt med risiko. Nivå av både resiliens og digital mobbing vil kunne påvirke styrken på sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer.

Ved risikoutløst moderatoreffekt vil effekten av resiliens være avhengig av nivå av risiko (Masten, 2001). I vår studie vil dette kunne innebære at betydningen av resiliens kan bli sterkere desto mer digital mobbing ungdom er utsatt for. Vi vil undersøke om vi finner støtte for begge disse modellene.

2.5.1 Identifiserte resiliensfaktorer på tre hovednivåer

Longitudinelle studier har bidratt til å identifisere flere faktorer som fremmer resiliens (Norman Garmezy, Ann S. Masten, & Auke Tellegen, 1984; Masten, Best, & Garmezy, 1990; Werner, 1992; Werner & Smith, 1992). Garmezy foreslo en tredelt kategorisk inndeling av resiliensfaktorer for å integrere funn fra ulike studier. Inndelingen er anerkjent og akseptert av flere forskere og består av 1) individnivå: individuelle disposisjonelle attributter, 2) familienivå: støtte og samhold, og 3) eksterne støttenettverk i det sosiale miljøet (Garmezy, 1991; Hjemdal, Friborg, Stiles, Martinussen, & Rosenvinge, 2006; Werner, 1995). Følgende faktorer har vist seg å være generelle beskyttelsesfaktorer hos barn og unge på tvers av en rekke studier og risikoforhold, og er oppsummert av Olsson og kollegaer (2003):

På *individnivå* nevnes ofte disse faktorer: positivt temperament og robust nevrobiologi, intelligens (for eksempel skoleprestasjoner, evne til å planlegge og ta beslutninger), sosiale evner (vist gjennom responsivitet og tilknytning til andre, samt prososiale holdninger), gode kommunikasjonsevner og personlighetstrekk (disposisjonelle trekk som self efficacy, selvfølelse, toleranse for negativ affekt, vedvarende verdier, fleksibilitet og humor).

På *familienivå* har disse blitt trukket frem som beskyttelsesfaktorer: Samhold og omsorg i familien, positiv tilknytning mellom barn og omsorgsgiver, en ikke-klandrende foreldrestil hos omsorgsgivere som er varme, hjelper til, oppmuntrer og har troen på sitt barn.

I det *sosiale miljøet* er følgende funnet å beskytte: Positive og trygge erfaringer fra skolen, som kan innebære støtte fra jevnaldrende, positiv innflytelse fra lærere og muligheter for å lykkes enten akademisk eller i fritidsaktiviteter. I videre forstand kan også nabolag, region og land innvirke på psykososial utvikling. Sosioøkonomisk status som er relatert til sosial klasse, etnisitet og kjønn, og kan utgjøre både risiko og resiliens. Ytre sosiale strukturer som sosial rettferdighet og likestilling i samfunnet vil kunne påvirke ulike aspekter, og være av betydning for eksempelvis sosioøkonomisk status (Olsson et al., 2003).

Hva gjelder kjønnsforskjeller er dette også rapportert ved resiliens. Emmy Werner (2013) har oppsummert funn fra de største longitudinelle studiene som er gjennomført på risiko og resiliens, og samtlige rapporterer om kjønnsforskjeller som virker å variere med livsstadier og de ulike kravene som til en hver tid gjelder i forhold til kjønnsforventninger i den aktuelle konteksten. Generelle kjønnsforskjeller er at jenter oftest rapporterer om mer sosiale og interpersonlige ressurser, og gutter vurderer seg selv høyere på personlige disposisjonelle attributter (Werner & Smith, 2001). Hvilke resiliensfaktorer som har mest betydning varierer, men total resiliens i betydningen sumskåre på tvers av domener ser ut til å være likt fordelt på tvers av kjønn (Hjemdal, Vogel, Solem, Hagen, & Stiles, 2011).

2.6 Forholdet mellom resiliens, digital mobbing og depresjon

Vi har i denne studien benyttet oss av en operasjonalisering av resiliensfenomenet gjennom fem ulike faktorer i READ-skalaen (Hjemdal et al., 2006). Disse er personlig kompetanse, sosial kompetanse, strukturert stil, familiesamhold og sosiale ressurser. READ baserer seg på generert kunnskap innenfor feltet om generelle resiliensfaktorer på tvers av stressorer og utfall, i overenstemmelse med Garmezy sin overnevnte inndeling som passer innunder den overordnede økologiske modellen som benyttes innenfor utviklingspsykopatologi. I følgende avsnitt vil vi gi en kort innføring i de fem operasjonaliserte resiliensfaktorene som benyttes i vår studie, og omtale forskningsfunn som kan utdype vår forståelse av om, hvorfor og hvordan det kan være rimelig å anta at disse fem resiliensfaktorer kan være virksomme for ungdom som er utsatt for digital mobbing mot å utvikle depressive symptomer.

2.6.1 Personlig kompetanse

Personlig kompetanse måler individets nivå av selvfølelse, self efficacy, håp, målbevissthet, samt en realistisk holdning til livet, evne til planlegging og organisering, samt gjennomføre dagligdagse rutiner (Hjemdal et al., 2006). Dette er egenskaper som samvarierer og er knyttet til ressurser hos individet. Vi vil fokusere på selvfølelse og self efficacy som vi tenker kan ha innvirkning på de andre aspektene ved personlig kompetanse. Det er funnet en sammenheng mellom både lav selvfølelse, lav self efficacy og depressive symptomer hos ungdom utsatt for digital mobbing (Fredstrom, Adams, & Gilman, 2011).

Selvfølelse eller selvaktelse refererer til opplevelsen av egenverd (Rosenberg, 1965). Det er et robust funn at mennesker med god selvfølelse er lykkeligere enn andre, og har mindre sannsynlighet for å bli deprimerte (Baumeister, Campbell, Krueger, & Vohs, 2005). Ungdom med høy selvfølelse målt ved 12 års alder var mindre deprimerte etter å ha blitt mobbet målt to år senere (Sapouna & Wolke, 2013). Et konsekvent funn fra en relativt nylig metaanalyse (Hawker & Boulton, 2000) var at ungdommer utsatt for tradisjonell mobbing har lavere selvfølelse, på tvers av ulike studier i ulike land og ulike måleverktøy. Dette er også funnet ved digital mobbing (Brewer & Kerlake, 2015; Brighi, Melotti, et al., 2012; Na et al., 2015; Patchin & Hinduja, 2010).

Ungdom med god selvfølelse bruker i mindre grad unnvikende mestringsstrategier og i større grad problemfokuserede mestringsstrategier, hvor sistnevnte er ansett som mer hensiktsmessig (Dumont & Provost, 1999). Det er funnet at bruk av mer problemfokuserede mestringsstrategier etter tradisjonell mobbing er forbundet med mindre depressivitet målt to år senere (Hemphill, Tollit, & Herrenkohl, 2014). Ved nettmobbing er det funnet økt bruk av unnvikende mestringsstrategier som innebærer internalisering av skyld, unngåelse i form av eksternalisering eller kognitiv distansering (Na et al., 2015). Det er funnet at slike unnvikende mestringsstrategier er forbundet med økt depressivitet i sammenheng med nettmobbing (Machmutow, Perren, Sticca, & Alsaker, 2012). Selvfølelse er trolig derfor en viktig komponent i forhold til hvordan man reagerer på både nettmobbing og tradisjonell mobbing. Ut fra ovenstående funn kan man tenke seg at god selvfølelse vil kunne beskytte mot å anvende unnvikende mestringsstrategier som kan bidra til mindre depressive symptomer.

Et annet aspekt av personlig kompetanse er self efficacy, individets tro på egen kapasitet til å gjennomføre handlinger som er nødvendige for å oppnå mål. Self efficacy reflekterer individets tillit til egen innflytelse for motivasjon, atferd og de sosiale omgivelsene, og vil kunne virke inn på personlig utvikling (Bandura, 1978). Self efficacy er funnet å mediere mellom valg av mestringsstrategi og gjennomføring. Dersom ungdom ikke tror de klarer å bruke en strategi, vil de sannsynligvis ikke bruke denne strategien (Raskauskas & Huynh, 2015). Det er nærliggende å tro at det å ha positive mestringsforventninger i møte med nettmobbing vil kunne påvirke valg av mestringsstrategi, og ungdom som dermed benytter en problemløsningsfokuseret mestringsstrategi har mindre risiko for å utvikle depressive symptomer. Både selvfølelse og self efficacy kan påvirke håndtering av nettmobbing, som kan virke inn på depressivitet.

2.6.2 Sosial kompetanse

Sosial kompetanse måler individets nivå av ekstroversjon (utadvendthet), sosial dyktighet, livlig humør, evnen til å initiere aktiviteter, gode kommunikasjonsevner og fleksibilitet i sosiale settinger (Hjemdal et al., 2006). Å søke sosial støtte hos andre er ofte funnet å være en effektiv mestringsstrategi. Det er funnet at opplevelse av mestring i sosiale situasjoner er forbundet med mindre ensomhet med jevnaldrende hos ungdommer utsatt for nettmobbing (Brighi, Melotti, et al., 2012). En studie fant at ungdommer som var blitt mobbet ved 12 årsalder og ikke hadde en opplevelse av sosial fremmedgjorthet, var mindre deprimerte ved 14 års alder (Sapouna & Wolke, 2013). Man kan tenke seg at sosial kompetanse vil være en særlig betydningsfull faktor i å motvirke tendensen til unnvikende sosiale reaksjoner etter å ha blitt nettmobbet, og dermed bufrer mot utvikling av depresjon.

2.6.3 Strukturert stil

Strukturert Stil er en faktor som måler hvilken grad individet foretrekker å planlegge og strukturere daglige rutiner. Strukturert stil sammenfaller med elementer av planmessighet (conscientiousness) innen personlighetsmodeller som 'the Big Five', og kan på bakgrunn av dette tenkes å være et personlighetstrekk som kan virke beskyttende. Friborg og kolleger (2005) fant en høy korrelasjon mellom planmessighet og strukturert stil (Friborg, Barlaug, Martinussen, Rosenvinge, & Hjemdal, 2005). Det er funnet at høy skåre av dette personlighetstrekket er mest utbredt blant jenter (Goodwin & Gotlib, 2004). Kowalski og kolleger (2012) fant ingen sammenheng mellom planmessighet og å være utsatt for digital mobbing. Hvorvidt strukturert stil vil ha kompenserende eller modererende effekt på sammenhengen mellom digital mobbing og depressivitet i et befolkningsutvalg som vårt er åpent.

2.6.4 Familiesamhold

Familiesamhold måler grad av delt verdsett i familien, samt familiemessig støtte og evne til å ha et positivt fremtidsperspektiv til tross for belastninger (Hjemdal et al., 2006). Det er funnet en sammenheng mellom nettmobbing og lite opplevd støtte og aktelse i familien blant yngre ungdommer (Brighi, Melotti, et al., 2012). En amerikansk surveystudie benyttet familiemiddager som et mål på familiesamhold, og fant på et utvalg 18000 ungdommer i alderen 12-18 år, at utsatthet for nettmobbing korrelerte med blant annet plager som

depressivitet, mens antall ukentlige familiemiddager modererte denne sammenhengen. Antall ukentlige familiemiddager er ikke i seg selv relevant, men står for kontekstuelle faktorer som støtter og beskytter ungdommers helse, og fungerer som et jevnlig samlingspunkt for familien som fasiliterer til åpen dialog hvor foreldre kan støtte og veilede, og ungdommen får mulighet til å dele bekymringer og problemer i dagliglivet (Elgar et al., 2014). En varm og positiv atmosfære i hjemmet og varme hos mor, er funnet å være assosiert med 12-13 åringers resiliens mot ulike negative effekter av mobbing i en longitudinell tvillingstudie. Moderlig varme kunne forklares gjennom både gener og miljø, men miljøet hadde et unikt bidrag (Bowes, Maughan, Caspi, Moffitt, & Arseneault, 2010). En annen studie fant at ungdom som var utsatt for tradisjonell mobbing, men opplevde mindre familiekonflikter ved 12 års alder, var mindre deprimerte to år senere (Sapouna & Wolke, 2013). Familiesamhold kan derfor trolig bidra inn i vår undersøkelse.

2.6.5 Sosial støtte

Sosial støtte måler opplevd tilgang til støtte utenfra, gjennom venner og slektninger (Hjemdal et al., 2006). Sosial støtte har vist å kunne moderere depressivitet for ungdommer som har opplevd tradisjonell mobbing (Davidson & Demaray, 2007). Ved nettmobbing er det imidlertid funnet at sosial støtte kun hadde en direkte kompensatorisk effekt på depressivitet hos et utvalg collegestudenter i alderen 18-24 år (Tennant et al., 2015). En annen studie med collegestudenter fant at utsatte for nettmobbing unngikk venner og jevnaldrende for å mestre situasjonen (Schenk & Fremouw, 2012).

Man kan tenke seg at sosialt miljø på skolen og støtte gjennom jevnaldrende kan virke positivt på minst to ulike måter. Det kan bidra til å skape et godt miljø og dermed motvirke dannelse av en mobbekultur, men kan også virke beskyttende når mobbingen allerede har skjedd, ved at ungdom opplever at de kan henvende seg til sitt nettverk for støtte (Kowalski et al., 2014). Flere studier påpeker imidlertid at kun et fåtall ungdommer søker hjelp hos andre etter å ha blitt nettmobbet, i så fall vil de oftest henvende seg til venner, deretter foreldre, og til sist lærere (Slonje & Smith, 2008). Sosial støtte er vist å ha en direkte kompensatorisk effekt på mental helse, men ikke en modererende effekt på mental helse ved tradisjonell mobbing (Rothon, Head, Klineberg, & Stansfeld, 2011).

En studie gjorde en innholdsanalyse av 1094 kommentarer på et viralt blogginnlegg om nettmobbing bestående av delte personlige historier om mobbing og mestring.

Innholdsanalysen viste at flere opplevde å søke tilflukt til egne nettsamfunn hvor de ble ivaretatt og støttet (Davis, Randall, Ambrose, & Orand, 2015). Dette gir et innblikk i de positive og potensielt beskyttende kvalitetene ved nettbruk. Forskning tyder på at sosial støtte vil kunne ha en kompensatorisk effekt og at det også kan moderere sammenhengen mellom digital mobbing og depresjon, men det er også studier som ikke har funnet en slik effekt.

2.7 Problemstillinger

Tidligere forskning indikerer at det er en sammenheng mellom digital mobbing og depressive symptomer. Det er fortsatt mange kunnskapshull i forståelsen av hvilke resiliensfaktorer som kan beskytte mot depressivitet hos ungdommer ved digital mobbing. Det er derfor viktig at flere studier undersøker disse sammenhengene. Så vidt oss bekjent har ingen studert sammenhengen mellom nettmobbing, depressive symptomer og resiliens på tre nivåer i form av fem resiliensfaktorer, på ungdommer i alderen 18-21 år. Denne studien vil ved hjelp av hierarkiske multiple regresjonsanalyser se på forholdet mellom nettmobbing og depressive symptomer. Dersom vi finner en slik sammenheng, vil vi undersøke nærmere hvilken effekt resiliensfaktorene har på forholdet mellom digital mobbing og depressive symptomer ved hjelp av interaksjonsledd. Vi ville teste våre hypoteser om at resiliensfaktorer virker kompensatorisk på depressive symptomer, og at resiliensfaktorer virker modererende på sammenhengen mellom nettmobbing og depressive symptomer. Vi har en eksplorerende tilnærming til hvilke resiliensfaktorer som vil moderere, men en hypotese om at alle resiliensfaktorene vi måler vil ha direkte effekter på depressivitet. Våre hypoteser er basert på de ovennevnte modeller for betydningen av risiko og beskyttelse på ulike nivåer av ungdommers liv og tidligere forskning. Denne studien har derfor følgende problemstillinger:

Er det en sammenheng mellom digital mobbing og depressive symptomer kontrollert for resiliensfaktorer?

Har resiliensfaktorene hovedeffekter og kompenserende effekter på depressive symptomer kontrollert for effekten av digital mobbing?

Har resiliensfaktorene modererende effekter på sammenhengen mellom digital mobbing og symptomer på depresjon?

3 Metode

3.1 Om studien

Denne studien har benyttet seg av datamateriale fra en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i den videregående skole fra 2007, stilt til rådighet av Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Hensikten med NOVA sin studie var å kartlegge omfanget av seksuelle og fysiske overgrep mot barn med særlig fokus på direkte vold fra egne foreldre, vitneerfaringer til vold i hjemmet, og seksuelle overgrep. Utover dette var det ønskelig å avdekke mulige risikofaktorer knyttet til ulike volds og overgrepserfaringer og mulige konsekvenser av de overnevnte erfaringene (Mossige & Stefansen, 2007). Spørsmål om digital mobbing var inkludert som element i denne målsetningen.

Nødvendige godkjenninger var innhentet fra Datatilsynet og Regional etisk komité for medisinsk forskning. Data er avidentifisert. Elevene var fylt 18 år og kunne derfor gi samtykke uten foreldrenes godkjenning. Siden spørreskjemaet omhandlet sensitive temaer ble det lagt vekt på at elevenes anonymitet skulle ivaretas på en god måte. På forhånd ble både lærere og elever informert om undersøkelsens sensitive tematikk og at spørsmålene kunne vekke vonde minner. For å ivareta elever som måtte oppleve emosjonelle reaksjoner i etterkant, ble det i et eget informasjonsbrev bedt om at skolehelsetjenesten eller sosiallærer skulle være tilgjengelige for de som måtte henvende seg. Elevene fikk også telefonnummeret til Røde Kors-telefonen for barn og unge.

3.2 Utvalg

Datainnsamlingen ble gjennomført i løpet av våren 2007. Datamaterialet er fra et landsrepresentativt utvalg av elever på VK II-trinnet i videregående skole, hvor utvalgstrekkningen var foretatt av Statistisk Sentralbyrå (SSB), etter mønster av Ung i Norge-undersøkelsene (Rossow & Bø, 2003). Utvalgstrekkningen ble foretatt på følgende måte:

Skolene ble inndelt i fem regioner og innad i hver region ble skolene fordelt etter skoletype: rene allmennfaglige skoler, rene yrkesfaglige skoler og skoler med en kombinasjon av yrkesfag og allmennfag. Inndelingen etter region og skole gir 15 strata, og trekkenheten innenfor disse strataene er klassetrinn, det vil si at alle på et klassetrinn på den aktuelle skolen

inkluderes i utvalget dersom dette trinnet blir trukket. Trekksannsynligheten er proporsjonal med trinnets størrelse, altså har store klassetrinn innenfor et stratum større sannsynlighet for å komme med i utvalget enn mindre trinn (Mossige & Stefansen, 2007, s. 36).

3.2.1 Frafall

Vårt utvalg består utelukkende av avgangselever ved videregående skoler, altså vil ikke ungdommer i samme alder som ikke har begynt på videregående skole eller har droppet ut underveis, være representert i studien. Dette kan eksempelvis gjelde ungdommer med visse typer funksjonshemninger, ungdom som bor på barnevernsinstitusjoner, eller er ute i arbeid. Det er tidligere dokumentert at ungdommer med større omfang av risikoeksponering var blant de som har droppet ut (Mossige & Stefansen, 2007). Underrepresenterte grupper i vårt utvalg er særlig ungdommer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, ungdommer med foreldre utenfor arbeidsmarkedet, eller foreldre med lav utdanning og lav inntekt (Mossige & Stefansen, 2007). Utvalget vårt består av en større andel elever fra allmennfaglig retning (68 %), enn fra de yrkesfaglige retninger, noe som har sin forklaring i at de fleste i sistnevnte elevgruppe er ute i praksis det siste året. I vårt utvalg er andelen jenter vesentlig større enn gutter (henholdsvis 58 % og 42 %), noe som gjenspeiler forskjeller i valg av studieretning mellom kjønn.

3.2.2 Totalutvalg og underutvalg

LUVO-studien tok sikte på å inkludere et utvalg på 10000 informanter. Med et nettoutvalg på 9085, deltok i alt 7033 elever fra 67 videregående skoler fra hele landet i spørreundersøkelsen, som gir en responsrate var på 77,4 %. Datamaterialet i vår undersøkelse er basert på første måletidspunkt i LUVO-studien. Undersøkelsen inngikk i et longitudinelt design hvor man ba om personnummer for videre kontakt senere, og til tross for at informantene ble opplyst om hvordan deres anonymitet var sikret, viser skriftlige tilbakemeldinger fra informantene at ikke alle ungdommer var overbevist om dette. Når det likevel er vist så høy svarprosent på første måletidspunkt, kan det være en indikasjon på at flere opplever at det er greit å svare på spørreskjemaet når anonymitet er ivaretatt.

Denne studien har benyttet seg av det opprinnelige utvalget til LUVO. 76 informanter som ikke har oppgitt kjønn eller alder ble ekskludert fra analysene. Utvalget i denne studien bestod dermed av til sammen 6957 informanter, hvorav 2886 var gutter og 4071 var jenter.

Gjennomsnittsalderen til informantene var 18,3 for både jenter og gutter. Majoriteten av deltakerne, 6434, oppga at de var 18-19 år gamle, 289 var 20 år, 219 var 21 år eller eldre. En stor andel av deltakerne som var over gjennomsnittsalder har tatt allmennfaglig påbygning etter å ha gjennomført et treårig yrkesfaglig utdanningsløp, og forskerne fra NOVA-studien har derfor ikke sett noen grunn til å ekskludere disse deltakerne fra sine analyser (Mossige & Stefansen, 2007). Vi valgte også å inkludere disse deltakerne i våre analyser.

3.3 Prosedyre

Skolene fikk på forhånd levert et skriv med instruksjoner for gjennomføring av undersøkelsen i klasserommene. Undersøkelsen skulle gjennomføres i løpet av en dobbeltime, og elevene fikk ikke sitte sammen eller snakke med hverandre i løpet av tidsperioden. For å sikre anonymitet skulle elevene selv legge skjemaet i en forhåndsutdelt konvolutt og lime igjen. Elevene som ikke ønsket å delta eller ble ferdig før tiden, måtte gjøre annet skolearbeid i dobbeltime. På forsiden av spørreskjemaet stod opplysninger om hva undersøkelsen dreide seg om, at deltakelse var frivillig, og at elevene samtykket i å delta ved å fylle ut spørreskjemaet. Elever som var fraværende fikk tilbud om å besvare skjemaet ved en annen anledning.

Videre inneholdt forsiden en samtykkeerklæring hvor elevene kunne gi tillatelse til å bli kontaktet senere ved en oppfølgingsundersøkelse. NOVA ønsket tillatelse til å bruke fødselsnummer til å kontakte elevene, og til å innhente registreringsopplysninger om inntekt, utdanning, familie- og boligsituasjon, stønadsmottak og straffbare forhold med tanke på en oppfølgingsundersøkelse om 5 år. Det ble understreket og uthevet at fødsels- og personnummer ikke ville bli lagret sammen med svarene, slik at svarene ikke ville kunne spores tilbake til enkeltpersoner når resultatene fra undersøkelsen skulle presenteres.

3.4 Måleinstrumenter

3.4.1 Digital mobbing - operasjonell definisjon

Studien benytter seg av fire spørsmål om elevenes opplevde erfaringer med digital mobbing de siste tolv måneder og/eller tidligere enn dette: 1) «Blitt mobbet eller plaget gjennom tekstmeldinger på mobil?» 2) «Mottatt slibrige eller truende meldinger på mobilen?» 3) «Noen

har spredd rykter eller skrevet ekle ting om deg på nett?» 4) «Andre har lagt ut bilder av kroppen din på nettet mot din vilje?» Elevene kunne krysse av for enten «ja» eller «nei», hvilket gir et nominalt, kategorisk målenivå. Spørsmålene ble inkludert i spørreskjemaet av Kari Stefansen og Svein Mossige for LUVVO studien, og er ikke hentet fra en annen skala.

For å kunne lage en kontinuerlig variabel valgte vi å lage en summert indeksskåre for digital mobbing, ved å slå sammen kategoriene for om de opplevde eksponeringene i løpet av de siste tolv månedene og/ eller tidligere for de fire spørsmålene. Hvert spørsmål kan variere i poengskåre fra 0-2, ett «ja» gir en poengskåre på 1, og to «ja» gir en poengskåre på 2. Om eksponeringen skjedde i løpet av de siste tolv månedene eller tidligere vektlegges likt. De fire spørsmålene vektlegges også likt. Laveste mulige skåre på sumskåren er 0 og maksimal skåre er 8. Dersom informanten krysser av for å ha opplevd eksponeringen både tidligere og i løpet av de siste tolv månedene vurderes dette å indikere at en høyere grad av eksponeringer. Missing på indeksen for digital mobbing er 1.0 %.

Alpha-verdien på indeks for digital mobbing =.653. Vår antagelse er at de ulike eksponeringserfaringene danner grunnlaget for fenomenet digital mobbing, derfor betraktes hvert spørsmål som indikator på den formative faktoren digital mobbing. Slike eksponeringer trenger ikke å korrelere med hverandre, da de enkeltvis er manifestasjoner som skaper fenomenet (Bollen & Lennox, 1991; Netland, 2005).

3.4.2 Depressive symptomer– operasjonell definisjon

Depressive symptomer inngikk i Hopkins Symptom Checklist (HSCL) med totalt 13 ledd som måler symptomer på depresjon og angst (Derogatis, Lipman, Rickels, Uhlenhuth, & Covi, 1974). HSCL er et hyppig brukt selvrapporteringskjema utviklet som et screeninginstrument for de vanligste symptomene som er observert blant pasienter i en poliklinisk populasjon.

Verktøyet er utviklet i USA og senere oversatt til norsk. Spørsmålene er rettet mot symptomer og svaralternativene er rangert på en firepunktsskala fra 1) ” ikke plaget i det hele tatt” til 4) ” veldig mye plaget”. Skalaen kan ikke enkeltstående benyttes for å diagnostisere depresjon, og brukes her kun som indikasjon på depressivt symptomtrykk. Vi har valgt å lage en gjennomsnittsskala for relativt symptomtrykk etter innholdsanalyse og faktoranalyse av spørsmålene fra HSCL. Skalaen er på intervallnivå og missing på skalaen er 1.9 %.

Vi valgte først å gjøre en innholdsanalyse av skalaen basert på kriterier på F32 Depressiv episode i ICD-10 (World Health Organization, 1992). Se vedlegg 1 for spørsmål i HSCL. Tre av spørsmålene (1,2 og 4) er innholdsmessig relatert til angst, og spørsmål 13 vedrørende suicidalitet inngår heller ikke som et kriterium for depresjon i ICD-10. Deretter gjorde vi faktoranalyse for å finne de spørsmålene som ladet på depresjon, og avdekke de som eventuelt primært ladet på angst. Det ble valgt direct oblimin rotering fordi angst og depresjon er nært beslektede fenomener, og denne faktoranalysen tar høyde for høy korrelasjon mellom faktorene. Det ble funnet grunnlag for to faktorer basert på screeplot (vedlegg 3) og strukturmatrise (Vedlegg 2), der korrelasjonen mellom faktorene var på 0.555. Dette bekrefter hypotesen om at faktorene er høyt korrelerte. Basert på innholdsanalysen lader Faktor 1 på det underliggende fenomenet vi er interessert i, nemlig «depresjon», mens Faktor 2 lader på «angst». To spørsmål (1 og 2) ladet tydelig mest på faktor 2 og ble tatt ut av skalaen på bakgrunn av dette (se vedlegg 2). Spørsmål 4 og 13 ladet tilnærmet likt på begge skalaen og ble tatt ut grunnet multidimensjonalitet (Se vedlegg 3). Screeplot (vedlegg 5) og komponentmatrise (vedlegg 4) uten spørsmål 1, 2, 4 og 13 viser tydelig kun en faktor. Vi endte opp med 9 ledd som ladet på en felles depresjonsfaktor. Disse leddene ble benyttet for å lage en gjennomsnittsskåre for depressive symptomer.

Cronbachs alpha på den nye depresjonsskalaen er på 0,892 basert på hele utvalget, som indikerer god interitem reliabilitet. Vi kan sammenligne vår skala med HSCL-10 som har vist å ha god validitet og reliabilitet og alpha på 0,87-0,89 på norske og danske ungdommer mellom 14-16 år (Haavet, Sirpal, Haugen, & Christensen, 2010). Vår skala har åtte like spørsmål som HSCL-10, men har i tillegg ett spørsmål om bekymring. HSCL-10 har spørsmål om «redd uten grunn», og «føler seg nervøs». Vår skala er således mer spesifikt rettet mot depresjon basert på ICD-10 kriteriene.

3.4.3 Resiliens - operasjonell definisjon

Resiliens ble målt gjennom den norske READ-skalaen som er utviklet for å være en selvrapporteringsskala for resiliens hos ungdom. Skalaen bygger på RSA som er en norsk resiliensskala for voksne og ble tilpasset ungdom gjennom å forenkle ordlyden på spørsmål og responsformat før skalaen ble prøvd ut på et utvalg ungdom (Hjemdal et al., 2006). Spørsmålene som stilles omhandler den siste måneden og er positivt formulerte påstander hvor ungdommen krysser av hva som passer best på en fempunkts likertskala som rangerer fra

”helt enig”, ”litt enig”, ”middels”, ”litt uenig”, og ”helt uenig”. Skalaene er på intervallnivå og vi har valgt å lage gjennomsnittsskalaer på bakgrunn av at skalaene inneholder ulikt antall spørsmål og vi er interessert i å kunne sammenligne resultatene mellom de forskjellige skalaene. Missing var mellom 1,8 – 2,0. % på de fem underskalaene.

READ-skalaen viser et konsistent mønster av fem faktorer 1) personlig kompetanse, 2) sosial kompetanse, 3) strukturert stil, 4) familiesamhold, og 5) sosiale ressurser på tvers av en rekke utvalg. READ skalaen er validert i både Norge og andre land som blant annet Italia (Stratta et al., 2013; von Soest, Mossige, Stefansen, & Hjemdal, 2010). READ har vist høy konvergerende validitet med mental helse, både i de norske og den italienske studien (Hjemdal et al., 2006; Stratta et al., 2013; von Soest et al., 2010).

Den norske valideringsstudien av Von Soest og kolleger (2010) konkluderte med at READ har god begrepsvaliditet. De gjennomførte faktoranalyser av READ på samme utvalg som vår studie benytter, og fant at 23 av 28 ledd representerte de fem faktorene på best måte. Vi vil derfor basere oss på deres faktoranalyser i våre analyser. Reliabilitetsanalysene til Von Soest og kollegaer viste akseptable nivåer av Cronbach`s Alpha på de fem underkategoriene: Personlig kompetanse=.76, sosial kompetanse=.77 strukturert stil=.69, familiesamhold=.89, og sosial støtte =.79. Strukturert stil har en alpha-verdi på under .70, som kan betraktes som grenseverdien av hva som er akseptabelt, men kan forklares med at faktoren kun omfatter 3 spørsmål, som er færre enn de øvrige faktorene (von Soest et al., 2010). Vi velger derfor å ta den med i våre analyser. Vi har funnet følgende alphaverdier: Personlig kompetanse=.76, sosial kompetanse=.77, strukturert stil=.69, familiesamhold=.89 og sosial støtte =.79. Dette er de samme alphaverdiene funnet av Von Soest (2010), og er forventet ved at samme utvalg benyttes, med unntak av at vi har fjernet respondenter som ikke har oppgitt alder og kjønn.

3.4.4 Kontrollvariabler

Alder

Alder er benyttet som en kontrollvariabel ettersom økende alder, spesielt i ungdomsårene, har vist å ha signifikant effekt på depresjon (Costello, Mustillo, Erkanli, Keeler, & Angold, 2003; Saluja et al., 2004). Innenfor vårt utvalg som består av avgangselever på videregående vil det være lite spredning i alder, og en variabel med liten spredning vil ha liten effekt.

Kjønn

Kjønn ble i preliminære analyser benyttet som kontrollvariabel. Da viste det seg at kjønn forklarte store deler av variansen på depressive symptomer. Flere studier viser signifikante kjønnsforskjeller på digital mobbing både ved at jenter blir mer deprimert av digital mobbing enn gutter (Kowalski et al., 2014), og at digital mobbing har ulik forekomst i forskjellige aldre for gutter og jenter (Barlett & Coyne, 2014). Det er også kjent at jenter på gruppenivå rapporterer om høyere symptomtrykk på depresjon enn gutter. Dette kan tyde på at depressivitet kan være forskjellig for gutter og jenter. Vi har derfor valgt å kjøre separate statistiske analyser for kjønn.

3.4.5 Moderatorvariabler

Det ble laget produktledd mellom grad av digital mobbing og grad av resiliens på alle resiliensfaktorene, for å se om dette påvirket sammenhengen med depressive symptomer. Interaksjon er indikert av signifikant produktledd mellom uavhengig variabel (digital mobbing) og moderator (resiliensfaktoren). En signifikant interaksjonseffekt vil bety at moderatoren (resiliens) påvirker sammenhengen mellom den uavhengige variabelen (digital mobbing) og den avhengige variabelen (depressive symptomer).

Før vi kjørte regresjonsanalysene sentrerte vi indeksen for digital mobbing, READ skalaene og interaksjonsleddene (for begge kjønn). Ved å dele inn i høyt og lavt nivå av resiliens og digital mobbing, blir det lettere å tolke resultatene for å se nærmere på eventuelle interaksjonseffekter. Sentrering kan også bidra til å redusere multikollinearitet, ved at det er korrelasjoner mellom de uavhengige variablene (se tabell 3), men studier har vist at denne effekten ikke er like potent som tidligere antatt (Dalal & Zickar, 2012; Echambadi & Hess, 2007) så sentreringen er i hovedsak utført for å kunne tolke resultatene lettere.

3.5 Statistiske analyser

Vi har valgt hierarkisk multippel regresjonsanalyse for å svare på problemstillingene. Denne analysen er benyttet for å utforske hver enkelt variabel sitt bidrag til å forklare variasjon i den avhengige variabel, og for å få overblikk over hovedeffekter og eventuelle interaksjonseffekter. Før vi valgte denne analysen testet vi om dataene tilfredsstilte forutsetningene om linearitet i sammenhengene, og i selve analysen tok vi med et plot for å se

at residualene ikke viste heteroskedastisitet. Vi utførte også tester for kollinearitet og normalfordeling av residualer.

Alle analysene ble utført på hele materialet, men separat for hvert kjønn. På grunn av stor intern sammenheng mellom de ulike resiliensfaktorene valgte vi ikke å kjøre disse i samme analyse, men kjøre separate analyser for hver av de fem resiliensfaktorene. Variablene ble lagt inn i de hierarkiske modellene i følgende rekkefølge:

Modell 1: Alder

Modell 2: Alder og digital mobbing

Modell 3: Alder, digital mobbing og resiliensfaktor

Modell 4: Alder, digital mobbing, resiliens og moderator (produktleddet digital mobbing x resiliensfaktor).

Tabell 1 Modeller for hierarkisk regresjonsanalyse

Modell 1	$y' = a + b_1x_1$			
Modell 2	$y' = a + b_1x_1$	$+b_2x_2$		
Modell 3	$y' = a + b_1x_1$	$+b_2x_2$	$+b_3x_3$	
Modell 4	$y' = a + b_1x_1$	$+b_2x_2$	$+b_3x_3$	$b_4x_2 * x_3$

Rasjonalet for denne rekkefølgen er at vi ønsker å ta ut effekten av alder først, fordi vår hovedproblemstilling ikke er å studere depressive symptomer i forskjellige aldre. Modell 2 tester hovedeffekten av digital mobbing på depressive symptomer. Modell 3 tester hovedeffekten av digital mobbing og resiliensfaktoren på depressive symptomer, kontrollert for hver av disse. Modell 4 tester moderatoreffekten på depressive symptomer, altså om det er interaksjon mellom digital mobbing og resiliensfaktoren, kontrollert for alder, resiliens og digital mobbing. Hvis interaksjonsleddene blir signifikante indikerer dette at resiliensfaktoren modererer sammenhengen mellom digital mobbing og depresjon. Det vil si at grad av resiliens og grad av nettmobbing påvirker utfall av depressive symptomer ved nettmobbing. Hvis en person er utsatt for digital mobbing vil høy resiliens kunne predikere lavere depresjonsskåre enn ved lav resiliens.

Alle statistiske analyser ble utført med SPSS versjon 22. Vi har valgt å benytte listwise deletion i analysene, grunnet lav missing og høy N i utvalget.

4 Resultater

4.1 Deskriptive data

Tabell 2 viser deskriptiv statistikk for alle skalaer.

Tabell 2 Deskriptiv statistikk

	Jenter					Gutter				
	N	Mean	(SD)	Min	Max	N	Mean	(SD)	Min	Max
<i>Personlig kompetanse</i>	4016	17.3	(3.9)	1.0	25.0	2827	18.8	(3.7)	1.0	25.0
<i>Sosial kompetanse</i>	4016	15.9	(3.0)	1.0	20.0	2827	16.1	(3.1)	3.0	20.0
<i>Strukturert stil</i>	4015	10.6	(2.5)	3.0	15.0	2830	10.3	(2.6)	1.0	15.0
<i>Familiesamhold</i>	4019	25.0	(5.2)	1.0	30.0	2828	24.3	(4.7)	2.0	30.0
<i>Sosial støtte</i>	4017	22.4	(3.1)	5.0	25.0	2830	22.1	(3.3)	2.0	25.0
<i>Digital mobbing</i>	4041	0.5	(1.0)	0.0	8.0	2844	0.3	(0.8)	0.0	8.0
<i>Depressive symptomer</i>	4029	9.0	(7.0)	0.0	33.0	2831	4.7	(5.3)	0.0	33.0

Som vist i tabell 2 oppgir gutter noe høyere personlig kompetanse og sosial kompetanse imens jenter oppgir noe høyere strukturert stil, familiesamhold og sosial støtte.

Gjennomsnittsverdien på digital mobbing er under 1 for begge kjønn som indikerer at de fleste ikke har rapportert at de har blitt mobbet digitalt, som gjenspeiler at fenomenet er lavfrekvent. Gjennomsnittsverdien på digital mobbing er lavere for gutter enn for jenter, altså rapporterer jenter om mer digital mobbing. For depressive symptomer er gjennomsnittsverdien betydelig høyere for jenter enn gutter, så jenter oppgir mer depressive symptomer enn gutter.

Prevalenstillene viser at for «siste tolv måneder» rapporterer 8 % av gutter og 6,7 % jenter i vårt utvalg å ha blitt utsatt for digital mobbing. Samlet prevalens for «tidligere» og «siste tolv måneder» viser at 14 % gutter og 25 % jenter rapporterer å ha blitt mobbet digitalt. Altså rapporterer jenter totalt sett å bli mer utsatt for digital mobbing, mens gutter rapporterer om mer digital mobbing det siste året.

4.2 Korrelasjoner

Pearson produktmomentkorrelasjoner mellom alle variabler er presentert i tabell 3.

Tabell 3 Bivariate korrelasjoner mellom alle variabler

Jenter							
	1	2	3	4	5	6	7
1. Personlig kompetanse		.589**	.619**	.512**	.510**	-.101**	-.476**
2. Sosial kompetanse			.367**	.458**	.558**	-.008	-.245**
3. Strukturert stil				.360**	.332**	-.098**	-.264**
4. Familesamhold					.646**	-.148**	-.384**
5. Sosial støtte						-.145**	-.370**
6. Digital mobbing							.277**
7. Depressive symptomer							
Gutter							
	1	2	3	4	5	6	7
1. Personlig kompetanse		.651**	.600**	.604**	.591**	-.056**	-.410**
2. Sosial kompetanse			.415**	.555**	.627**	-.002	-.256**
3. Strukturert stil				.435**	.364**	-.002	-.242**
4. Familesamhold					.730**	-.145**	-.382**
5. Sosial støtte						-.102**	-.345**
6. Digital mobbing							.249**
7. Depressive symptomer							

N=3963(jenter); N=2784(gutter); *p<0.05 **p<0.01

Som vist i tabell 3, er det klare bivariate sammenhenger mellom alle variablene. Av korrelasjonsmatrisen kommer det frem at det er generelt moderate til sterke korrelasjoner mellom de forskjellige resiliensfaktorene både for jenter og gutter. Høy korrelasjon mellom resiliensfaktorene gjør at vi velger å kjøre separate analyser for hver av dem. Digital mobbing er også negativt korrelert med samtlige resiliensfaktorer, og alle resiliensfaktorene er negativt korrelert med depressive symptomer. For både jenter og gutter er digital mobbing og depressive symptomer positivt korrelert. Det er derfor grunnlag i korrelasjonsmatrisen for å sette variablene inn i samlede regresjonsmodeller for å undersøke den relative betydningen av hver av dem, kontrollert for effekten av de andre.

4.3 Resultater på hierarkiske regresjonsanalyser

Innledende tester ble foretatt for å undersøke forutsetningen for å kjøre hierarkiske lineære regresjonsanalyser. Kollinearitetsanalysene viste en VIF under 10 for alle analysene.

Antagelse om homoskedastisitet (lik varians) ble bekreftet gjennom scatterplot som viste jevn fordeling av residualer for alle analysene, og residualene var også tilnærmet normalfordelte.

Tabell 4 Hierarkiske regresjonsanalyser av hovedeffekter for resiliensfaktorer og digital mobbing på depressive symptomer for jenter

Jenter				
	b	β	p	R²
<i>Personlig kompetanse</i>				
Modell 3 (N=3965)				.28
Intercept	.875		<.000	
Alder	.019	.019	.157	
Personlig kompetanse	-.411	-.452	<.000	
Digital mobbing	.159	.229	<.000	
<i>Sosial kompetanse</i>				
Modell 3 (N=3975)				.14
Intercept	.909		<.000	
Alder	.004	.005	.761	
Sosial kompetanse	-.231	-.242	<.000	
Digital mobbing	.192	.276	<.000	
<i>Strukturert stil</i>				
Modell 3 (N=3975)				.14
Intercept	.871		<.000	
Alder	.021	.021	.148	
Strukturert stil	-.201	-.241	<.000	
Digital mobbing	.180	.258	<.000	
<i>Familiesamhold</i>				
Modell 2 (N=3972)				.20
Intercept	.887		<.000	
Alder	.015	.016	.272	
Familiesamhold	-.302	-.365	<.000	
Digital mobbing	.159	.229	<.000	
<i>Sosial støtte</i>				
Modell 3 (N=3972)				.19
Intercept	.925		<.000	
Alder	-.001	-.100	<.943	
Sosial støtte	-.390	-.339	<.000	
Digital mobbing	.165	.237	<.000	

Tabell 5 Hierarkiske regresjonsanalyser av hovedeffekter og interaksjonseffekter av resiliensfaktorer og digital mobbing på depressive symptomer for gutter

Gutter				
	b	β	p	R²
<i>Personlig kompetanse</i>				
Modell 4 (N=2786)				.24
Intercept	.293		<.000	
Alder	.077	.106	<.000	
Personlig kompetanse	-.285	-.392	<.000	
Digital mobbing	.145	.205	<.000	
NMXPk	-.052	-.062	<.000	
<i>Sosial kompetanse</i>				
Modell 3 (N=2790)				.14
Intercept	.280		<.000	
Alder	.083	-.114	<.000	
Sosial kompetanse	-.179	-.253	<.000	
Digital mobbing	.168	.240	<.000	
NMXSK	-.043	-.015	<.003	
<i>Struktur</i>				
Modell 3 (N=2791)				.14
Intercept	.264		<.000	
Alder	.089	.123	<.000	
Struktur	-.150	-.247	<.000	
Digital mobbing	.170	.243	<.000	
<i>Familiesamhold</i>				
Modell 3 (N=2786)				.19
Intercept	.300		<.000	
Alder	.073	.101	<.000	
Familiesamhold	-.240	-.345	<.000	
Digital mobbing	.127	.180	<.000	
<i>Sosial støtte</i>				
Modell 3 (N=2789)				.18
Intercept	.302		<.000	
Alder	.072	.100	<.000	
Sosial støtte	-.265	-.313	<.000	
Digital mobbing	.137	.194	<.000	

Resultatene av de hierarkiske univariate multiple regresjonsanalysene for jenter er presentert i tabell 4 og for gutter i tabell 5.

Vi fant ingen signifikante interaksjonsledd for jenter for noen av de fem resiliensfaktorene. Resultatene for jenter er derfor presentert som modell 3, uten interaksjonsledd.

For gutter fant vi to signifikante interaksjonsledd: personlig kompetanse x digital mobbing og sosial kompetanse x digital mobbing. Disse to resultatene er presentert som modell 4. De resterende analysene for gutter uten signifikante interaksjonsledd, er presentert som modell 3. Vi ser at kontrollvariabelen alder ikke er signifikant for jenter på noen av analysene, mens alder er signifikant for gutter. Jevnt over ser det ut til at den relative betydningen av resiliensfaktorene på depressive symptomer er større hos jenter vist gjennom høyere beta-verdier, men forklart varians for modellen er nesten tilsvarende for begge kjønn.

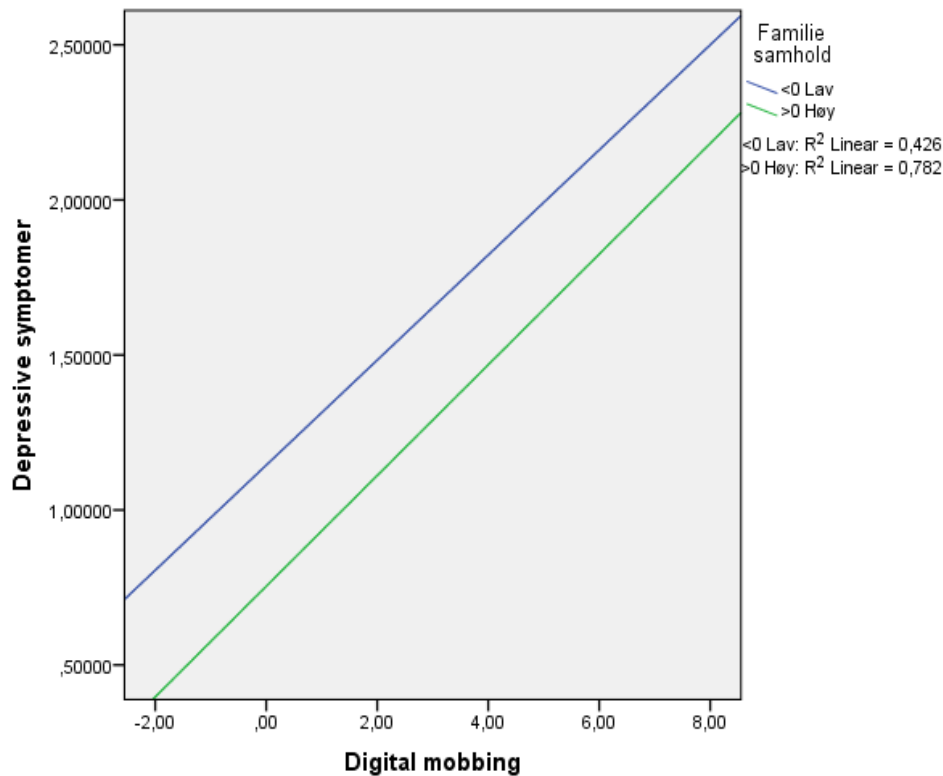
Er det en sammenheng mellom digital mobbing og depressive symptomer kontrollert for resiliensfaktorer?

Resultatene viser hovedeffekt av digital mobbing på depressive symptomer, kontrollert for de forskjellige resiliensfaktorene, både for jenter og gutter. Denne hovedeffekten går i forventet retning ved at digital mobbing øker grad av depressive symptomer, kontrollert for effekten av resiliensfaktorene. Digital mobbing forklarer mellom 5-8 % av variansen i depressive symptomer for jenter og 3-6 % for gutter. Det kan av dette se ut som sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer er noe sterkere hos jenter enn hos gutter.

Har resiliensfaktorene en direkte effekt på depressive symptomer (hovedeffekt) kontrollert for effekten av digital mobbing?

Det ble også funnet en signifikant negativ hovedeffekt av alle resiliensfaktorene på depressive symptomer, kontrollert for effekten av digital mobbing. Resiliensfaktorene minker dermed graden av depressive symptomer. Dette gjelder også for begge kjønn. I figur 3 er direkte effekter av resiliensfaktorer og digital mobbing på depressive symptomer eksemplifisert med familiesamhold for jenter.

Figur 3 Direkte effekt av familiesamhold og digital mobbing for jenter



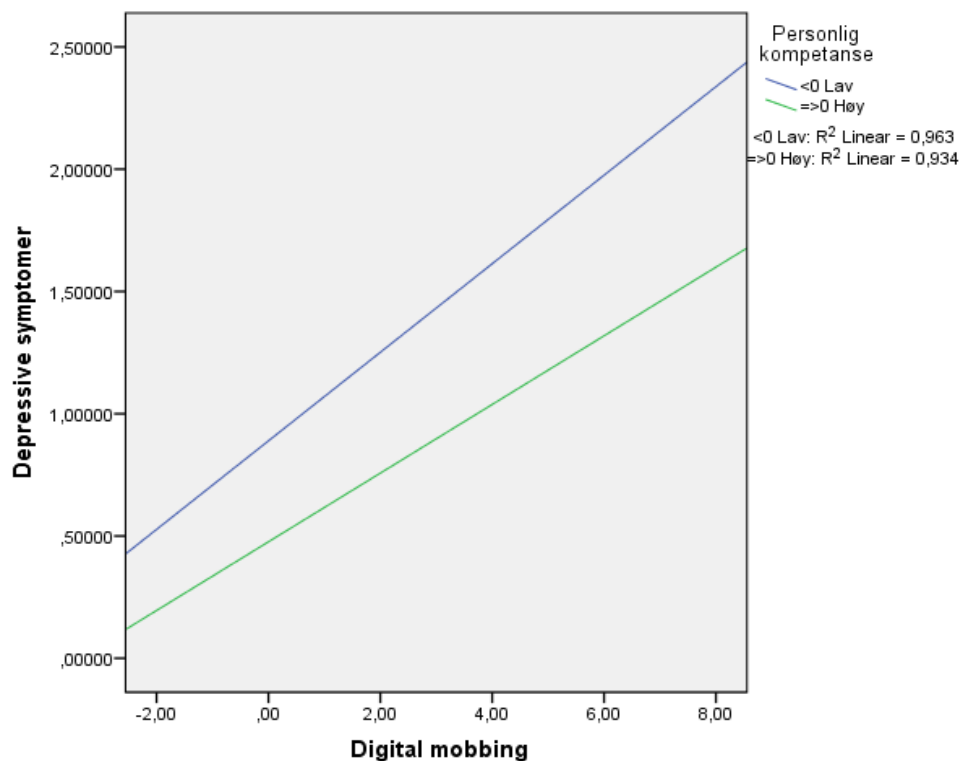
I figur 3 kan vi se at depressive symptomer øker med grad av digital mobbing for både høy og lav grad av resiliens. Vi ser også at høy grad av resiliens indikerer lavere grad av depressive symptomer enn lav grad av resiliens på samme eksponering av digital mobbing. Dette indikerer en direkte kompensatorisk effekt av resiliens. Linjene er parallelle så familiesamhold viser ingen interaksjonseffekt på sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer.

Vil de fem ulike resiliensfaktorene ha en modererende effekt på sammenhengen mellom digital mobbing og depresjonsymptomer?

Hvorvidt resiliensfaktorene modererer sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer er ikke like entydig. For jenter er det ikke funnet noen signifikante interaksjonsledd i noen av analysene. For gutter er det funnet signifikante interaksjonsledd mellom digital mobbing og personlig kompetanse; og digital mobbing og sosial kompetanse.

Den forklarte variansen av interaksjonseffektene er på henholdsvis 0,4 % $p < 0.01$ og 0,2 % $p < 0.05$. Selv om effektene oppnår statistisk signifikans utgjør de ingen stor andel av forklart varians på depressive symptomer hos guttene. Interaksjonseffekten er illustrert i Figur 4 eksemplifisert med verdier for analysen for personlig kompetanse hos gutter.

Figur 4 Interaksjonseffekt for personlig kompetanse for gutter



Som vist i figur 4 er ikke linjene parallelle. Personlig kompetanse interagerer med digital mobbing slik at stigningstallet på regresjonslinjen med høy personlig kompetanse blir lavere enn stigningstallet for regresjonslinjen med lav personlig kompetanse.

Modellenes forklaringsstyrke

Resultatene for forklart varians (R^2) (Tabell 4 og 5) indikerer at modellene representerer mellom 14-28 % av den totale variasjonen i depressive symptomer. Dette betyr at modellen fanger opp en betydelig del av fenomenet depressive symptomer. Den relative styrken er representert ved de standardiserte beta-verdiene (β), og her kommer det frem at alle variablene har unike bidrag til depressive symptomer i hver modell. Resultatene peker samlet sett mot at digital mobbing bidrar til økning i depressive symptomer selv etter at resiliensfaktorene er kontrollert for, og resiliensfaktorene bidrar til reduksjon av depressive symptomer, etter at digital mobbing er kontrollert for.

5 Diskusjon

Formålet med denne studien var i første trinn å undersøke om digital mobbing hadde en sammenheng med depressive symptomer hos ungdommer, og videre om beskyttelsesfaktorer hos ungdommen selv, i familien eller i nettverk utenfor familien, kunne moderere denne sammenhengen. Forskningsfeltet rundt digital mobbing er forholdsvis nytt, og det foreligger kun et fåtall studier som undersøker hva som kan beskytte mot depresjon hos ungdommer som har blitt utsatt for dette. Forskning på disse forholdene ser ut til å være unikt både i norsk og internasjonal sammenheng, og få studier har tilsvarende utvalgsstørrelse. Vi kjenner ikke til noen liknende studier som samtidig tar for seg beskyttelsesfaktorer på tre ulike nivåer av individets liv. Vi ønsket med dette å fylle et kunnskapshull i forståelsen av digital mobbing, og til at oppmerksomheten rettes mot beskyttelsesfaktorer i utvikling av fremtidige intervensjoner og forebyggende tiltak, spesielt for ofrene.

Hovedfunnene i denne undersøkelsen var at resultatene viste en klar sammenheng mellom eksponering for nettmobbing og selvrapporterte depressive symptomer for begge kjønn. Resiliensfaktorene personlig kompetanse og sosial kompetanse modererte denne sammenhengen hos gutter, mens hos jenter fant vi ingen modererende effekt av noen av de målte resiliensfaktorene. I følgende avsnitt vil våre hovedfunn drøftes i lys av teori og tidligere forskning.

5.1 Digital mobbing og depressive symptomer

Vi fant altså en signifikant positiv sammenheng mellom digital mobbing og depressive symptomer i våre analyser for begge kjønn. Vårt funn stemmer overens med en studie som undersøkte godt over 20 000 amerikanske elever på high school gjennom selvrapporing (Schneider, O'Donnell, Stueve, & Coulter, 2012). Der ble det imidlertid kun benyttet enkeltmål på digital mobbing og depressive symptomer. En annen studie benyttet seg av validerte selvrapportskalaer og fant liknende sammenhenger hos canadisk ungdom (Bonanno & Hymel, 2013). Det er også nylig funnet i norsk sammenheng med noe yngre ungdom (Risanger Sjørø et al., 2015). De overnevnte studiene inkluderte yngre deltakere, men sammenhengen er også funnet på mindre utvalg med elever av tilsvarende alder som vårt utvalg (Beran et al., 2012; Kowalski et al., 2014; Tennant et al., 2015). Ut fra de separate analysene for kjønn observerte vi at retning og styrke på sammenhengen mellom digital

mobbing og depresjon var nokså lik for begge kjønn. Størrelsen på betavardiene kan tyde på at sammenhengen kan være noe sterkere for jenter, men denne forskjellen ble grunnet stratifisering på kjønn ikke testet statistisk. At sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer som nå er funnet sammenfaller med andre studier, gir støtte til den eksterne validiteten av vårt funn.

5.2 Resiliens, digital mobbing og depressive symptomer

I innledningen refererte vi til to ulike modeller som forklarer hvordan resiliensfaktorer kan fungere beskyttende. Våre funn gir støtte til både den kompensatoriske modellen og stress-buffer modellen. I den kompensatoriske modellen har resiliensfaktoren en direkte effekt på utfallet, mens i den bufrende modellen modererer resiliensfaktoren sammenhengen mellom nettmobbing og depressive symptomer (Garmezy et al., 1984; Hjemdal et al., 2011; Masten, 2001). Vi vil i følgende avsnitt se nærmere på våre funn på bakgrunn av disse modellene, først de direkte, deretter de modererende effektene.

5.2.1 Funn som støtter en kompensatorisk modell for resiliens

I tråd med en kompensatorisk modell, fant vi at samtlige resiliensfaktorer har betydelige direkte effekter, modellert som hovedeffekter i regresjonsanalysene, på forklart varians i depressive symptomer for gutter og jenter, altså at de korrelerer negativt med depressive symptomer. Dette sammenfaller med to andre norske studier som benyttet READ og som begge fant at samtlige faktorer predikerte depressive symptomer hos ungdommer (Hjemdal, Aune, Reinfjell, Stiles, & Friborg, 2007; Moljord, Moksnes, Espnes, Hjemdal, & Eriksen, 2014). En annen studie av Hjemdal og kolleger fant at fire av faktorene, men ikke sosial kompetanse, predikerte depressive symptomer. En fransk studie som sammenliknet klinisk deprimerte ungdommer med en kontrollgruppe, fant at deprimerte skåret betydelig lavere på READ-faktorene (Delhaye, Kempnaers, Stroobants, Goossens, & Linkowski, 2013). De øvrige funn gir støtte til generaliserbarheten av vårt funn.

I vår studie varierte styrken på de ulike sammenhengene mellom resiliensfaktorer og depressive symptomer for jenter og gutter. Personlig kompetanse hadde høyest betaverdi i regresjonsanalysene hos begge kjønn som også er rapportert i de overnevnte studier. Av de

fem resiliensfaktorene framkommer det med andre ord hos begge kjønn at personlig kompetanse er den som i sterkeste grad henger negativt sammen med depresjonssymptomer.

5.2.2 Funn som gir støtte til en stress-bufrende modell for resiliens

Vi fant to moderatoreffekter som støtter den bufrende modellen. Grad av personlig kompetanse og sosial kompetanse modererer nivå av depressive symptomer for gutter som er utsatt for nettmobbing. Altså vil styrken på sammenhengen mellom digital mobbing og depressiv symptomatologi være avhengig av nivå av personlig kompetanse. Det samme vil gjelde for sosial kompetanse. Det kan se ut til at resiliens blir mer effektiv med høyere nivå av digital mobbing. Det er oss bekjent kun et fåtall studier som har funnet signifikante moderatoreffekter for resiliensfaktorer ved digital mobbing og depressive symptomer. Det er en kjent utfordring å fange opp signifikante moderatoreffekter i resiliensforskning og ikke-eksperimentelle design (McClelland & Judd, 1993; Roosa, 2000). Moderatoreffektene vi fant er heller ikke store (0,4 % og 0,2 %), og det er usikkert hvor stor praktisk betydning disse moderatoreffektene har. Det kan likevel hevdes at små effekter (> 1 %), bør kunne regnes som betydelige i ikke-eksperimentelle design fordi signifikante interaksjonseffekter er sjeldne på grunn av problemer med utvalgsstørrelse og statistisk styrke (Evans, 1985; Shieh, 2008). Vårt utvalg er stort, men forekomsten av digital mobbing er derimot lav, som kan bidra til å forklare hvorfor vi ikke har funnet større moderatoreffekter.

Hvorfor modererer resiliensfaktoren personlig kompetanse hos gutter?

I den grad den signifikante moderatoreffekten av personlig kompetanse i sammenhengen mellom digital mobbing og depresjonssymptomer hos gutter har praktisk relevans, kan man teoretisere noe på mekanismene som ligger bak. I faktoren personlig kompetanse ligger blant annet det å ha god selvfølelse, self efficacy, besluttsomhet og håp om fremtiden. Om vi anser personlig kompetanse som buffer vil vi her særlig trekke fram betydningen av self efficacy og selvfølelse som kan virke inn på valg av mestringsstrategi, som har vist å være relatert til depressivitet hos ungdom utsatt for digital mobbing (Fredstrom et al., 2011). Flere forskere har funnet at nettmobbing henger sammen med lav selvfølelse (Brewer & Kerslake, 2015; Brighi, Melotti, et al., 2012; Na et al., 2015; Patchin & Hinduja, 2010). Videre viser forskning at ungdommer med lav selvfølelse benytter mer unnvikende enn problemfokuserede mestringsstrategier etter å ha opplevd digital mobbing som i så fall kan gjøre dem sårbare for

å utvikle depressive symptomer (Machmutow et al., 2012; Na et al., 2015; Perren et al., 2010). Foruten om innvirkning på mestringsstrategi, kan god selvfølelse gi beskyttelse ved at de negative krenkelsene ikke er i samsvar med den indre selvoppfatningen, slik at krenkelsene ikke rammer selvoppfatningen like hardt. Ofre for nettmobbing har ofte en opplevelse av skam og håpløshetsfølelse (Machmutow et al., 2012). God selvfølelse kan tenkes å beskytte ved at ungdommen i mindre grad internaliserer krenkelsene, påtar skyld og skammer seg.

I henhold til self efficacy-teori vil det være nærliggende å tro at høy grad av self efficacy vil beskytte ved at ungdommen ikke opplever et like stort tap av kontroll i møte den digitale mobbingen. Sannsynligvis vil vedkommende ha større tiltro til egen kapasitet til å håndtere situasjonen, og mobiliserer mer problemfokuserede mestringsstrategier (Raskauskas & Huynh, 2015). Dette vil kunne bidra til mindre håpløshetsfølelse, som antagelig svekker sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer.

Hvorfor modererer resiliensfaktoren sosial kompetanse hos gutter?

Av leddene som inngår i READ-skalaen 'sosial kompetanse' framgår det at ungdom som skårer høyt på denne skalaen vurderer seg selv å være utadvendt, sosialt dyktig og fleksibel, har gode kommunikasjonsevner, et livlig humør og evnen til å initiere aktiviteter. Det virker ut fra dette rimelig å anta at høy sosial kompetanse vil kunne dempe sammenhengen mellom nettmobbing og depresjon ved at man fleksibelt benytter seg av de sosiale ressursene rundt seg. Det ble innledningsvis i oppgaven nevnt at ungdom utsatt for digital mobbing i større grad isolerer seg (Schenk & Fremouw, 2012), og at ungdom som opplever mestring i sosiale settinger, har mindre sannsynlighet for å isolere seg fra andre (Brighi, Melotti, et al., 2012).

Sosial kompetanse kan muligens informere oss om hvilke mestringsstrategier vedkommende tar i bruk, og man kan anta at disse ungdomsguttene ikke bare kan ha flere, men også bedre sosiale relasjoner som de fleksibelt bruker til støtte. Lav sosial kompetanse målt gjennom sosial intelligens er funnet å være en prediktor for å bli utsatt for digital mobbing (Hunt, Peters, & Rapee, 2012; Schultze-Krumbholz & Scheithauer, 2009). Dette tyder på at egenskaper ved individet både utgjør risiko og beskyttelse for utsatthet og håndtering av digital mobbing.

Både personlig kompetanse og sosial kompetanse handler innholdsmessig om kjennetegn ved individet, og faktorene korrelerer høyt med ulike personlighetstrekk som ekstrovert, medgjørlighet, emosjonell stabilitet og planmessighet (Friborg et al. 2005). En nyere norsk tvillingstudie fant at variasjon i mestringsforventninger i hovedsak kan forklares av genetiske faktorer (75 %), og deretter læringserfaringer i sosiale omgivelser (25 %) (Waaktaar & Torgersen, 2013). Variasjon i ego-resiliens, en form for individuell resiliens er funnet å være forklart av genetiske årsaker i størst grad (Waaktaar & Torgersen, 2012). Dette var funnet med andre mål på resiliens enn vi har benyttet og er derfor ikke direkte overførbart til våre funn. Vi kan likevel få noen antagelser om at våre individuelle resiliensfaktorer er uttrykk for underliggende stabile trekk, hvor genetiske forhold kan spille inn, og dermed kan være mer robust mot endring.

Hvorfor fant vi ingen signifikante moderatoreffekter for resiliens hos jenter?

Det rapporteres ofte om kjønnsforskjeller i forskning på de ulike områdene vi undersøker, både digital mobbing, depressivitet, og resiliens. I vår studie var forekomsten av depressive symptomer klart høyest hos jenter, som nevnt innledningsvis er et gjennomgående funn i epidemiologiske studier på tvers av kulturer. Forekomsten av digital mobbing var også i vår studie ulik for kjønn, som vil omtales under punktet nedenfor om delfunn. Vi har funnet forskjeller i hvilke resiliensfaktorer gutter og jenter skårer seg høyest på som samsvarer med andre funn. Vi hadde derfor en antagelse om at vi kunne finne kjønnsmessige ulikheter i moderatoreffekter for sammenhengen mellom nettmobbing og depressive symptomer. Vi fant derimot ingen slik moderatoreffekt for jenter.

En mulig forklaring på hvorfor vi ikke finner moderatoreffekter av resiliens hos jenter kan tenkes å ha sammenheng med at jenter oppgir mer depressive symptomer enn gutter, uavhengig av utsatthet for digital mobbing. Altså vil også andre bakenforliggende faktorer som vi ikke undersøker i vår studie kunne forklare variasjon i depressive symptomer. Det er ikke usannsynlig at resiliens modererer andre relevante risikofaktorer som ser ut til å være av betydning for om jenter blir deprimerte. Det er derfor viktig å undersøke nærmere hvilke bakenforliggende eller opprettholdende mekanismer som er spesielt gjeldende for depressivitet hos jenter. Årsaker til at jenter er mer deprimert enn gutter kan ligge på flere nivåer, og det er funnet at kjønns hormoner spiller inn (Kessler, 2000), i tillegg til psykologiske faktorer som at jenter identifiserer seg mer med andres følelser og bekymrer seg

mer over familiemedlemmers stressende livshendelser (Rosenfield, 2000). Andre trekker frem det sosiokulturelle idealet på kjønnsrollen, som kan påvirke jenters identitet i så stor grad at de utvikler mer internaliserende problemer enn gutter (Rosenfield, 2000). En metaanalyse fant mest støtte for en modell som forklarte kjønnsforskjeller i depressivitet med at jenter har med seg flere risikofaktorer fra prepubertal alder som i møte med økte utfordringer i puberteten kan trigge depresjon (Nolen-Hoeksema & Girgus, 1994). Når alt dette tas i betraktning får vi en antagelse om at jenter i vår studie kan være deprimerte av andre årsaker enn digital mobbing.

Hvorfor fant vi ingen signifikant moderatoreffekt for strukturert stil?

Resiliensfaktoren som i READ benevnes som 'strukturert stil' er lite studert i andre som moderator i forhold til digital mobbing. Strukturert stil er imidlertid i andre studier funnet å korrelere svært høyt med personlighetstrekket planmessighet (Friborg et al. 2005). Sammenhengen mellom planmessighet og digital mobbing har vært studert og korrelerte ikke (Kowalski, et al. 2012). Planmessighet er vist å ha positiv sammenheng med akademisk prestasjon, og akademisk prestasjon er negativt korrelert med digital mobbing (Poropat, 2009; Tokunanga, 2010; Schneider, et al. 2012). Strukturert stil kan muligens derfor moderere ved akademisk prestasjon, men ifølge våre resultater altså ikke i forhold til utvikling av depressive symptomer. Det kan være verdt å merke seg at faktoren strukturert stil kun inneholder tre spørsmål, og har samtidig høy korrelasjon med faktoren personlig kompetanse (>0.6). Disse faktorene har innholdsmessige likheter gjennom spørsmål som berører planmessighet. Det er derfor mulig at relevante aspekter ved planmessighet fanges opp i personlig kompetanse.

Hvorfor fant vi ingen signifikant moderatoreffekt for familiesamhold?

Vi fant ingen signifikante moderatoreffekter for familiesamhold, til tross for at en annen studie nylig fant moderatoreffekter for familiesamhold mellom nettmobbing og depressivitet (Elgar, et al. 2014). Denne studien skiller seg fra vår på to områder; utvalgsstørrelsen deres er tre ganger så stor, og antall ukentlige familiemiddager ble benyttet som proxyvariabel på familiesamhold. I vår studie måles resiliens gjennom ungdommens subjektive opplevelse av samhold. Annen forskning har vist at god kommunikasjon mellom mor og ungdom modererer sammenhengen mellom digital mobbing og selvfølelse (Özdemir, 2014). Selvfølelse er som tidligere nevnt ofte relatert til depressivitet. Det er samtidig ofte funnet at ungdommer ikke

forteller foreldre om nettmobbing, og en gjentakende begrunnelse er at de føler seg ydmyket og flaue (Li, 2007; Slonje & Smith 2008). Det kan dermed tenkes at offeret hemmeligholder nettmobbingen overfor foreldre grunnet skam og skyldfølelse, eller frykt for konsekvensene det å fortelle vil få. En forklaring på at familiesamhold ikke modererer kan derfor ligge i at nettmobbingen ofte foregår under radaren til voksenpersoner. De voksne vet ikke, og ungdom forteller ikke.

Ettersom vi finner at familiesamhold kanskje kan ha en kompenserende effekt, kan det være slik at ungdom opplever å ha et godt familiesamhold, men at det ikke bufrer spesielt ved nettmobbing. Det kan også være de ikke henvender seg til foreldrene for hjelp grunnet foreldres mangel på kompetanse eller forståelse for det teknologiske ved digital mobbing. En annen mulig forklaring kan være relatert til alderen på vårt utvalg som er sen ungdomstid. En naturlig konsekvens av løsrivelse kan være at støtte i familien erstattes med at de søker støtter i venner og relasjoner utenfor hjemmet. Dette bringer oss inn på neste tema, som omhandler betydningen av sosial støtte utenfor familien.

Hvorfor fant vi ingen signifikant moderatoreffekt for sosial støtte?

Våre data viste ingen modererende effekt av sosial støtte utenfor familien. I en annen studie basert på annen metodikk, ble studenter spurt om hva de mente kunne være gode måter å håndtere digital mobbing på, hvor mange svarte å søke sosial støtte, forutsatt at de nærmeste hadde ressurser til å hjelpe, var til å stole på og tok hendelsene alvorlig (Hinduja & Patchin 2007). Ved tradisjonell mobbing har sosial støtte vist seg å ha modererende effekt på depressive symptomer (Davidson & Demaray 2007). Liknende moderatoreffekt er funnet ved digital mobbing på et yngre utvalg enn vårt (Machmutow, et al 2012), men ikke hos collestudenter med liknende gjennomsnittsalder som vårt utvalg (Tennant, et al. 2015). Det er funnet stor overlapp mellom å være utsatt for digital mobbing og tradisjonell mobbing (Juvoven & Gross, 2008; Katzer et al., 2009; Slonje & Smith, 2007; Slonje, et al., 2008), som kan indikere at den digitale mobbingen i noen tilfeller er benyttet for å forsterke mobbingen som allerede foregår på skolen. Dette bidrar ytterligere til at mobbingen oppleves som gjennomgripende i livet til den utsatte. Om vedkommende ikke allerede blir mobbet på skolen, og nettmobberer ikke gir seg til kjenne, viser det seg ofte å være en person offeret allerede kjenner fra sitt sosiale nettverk. Derfor vil en mulig effekt av nettmobbing kunne være at man blir usikker på hvem man kan stole på i eget nettverk. Et vanlig resultat av

nettmobbing er sosial isolasjon gjennom at offeret trekker seg unna venner (Schenk & Fremouw, 2012). Ved at vi har funnet at sosial støtte har en direkte effekt på depressive symptomer, kan vi forstå det slik at ungdom antagelig opplever å ha nære venner som hjelper mot depressivitet, men at sosial støtte ikke virker inn ved nettmobbing. Dette kan indikere at ungdom opplever det å henvende seg til venner som en lite nyttig løsning for nettmobbingen.

Hvorfor fant vi ikke flere moderatoreffekter?

Når vi fant så få moderatoreffekter av resiliensfaktorer kan man spekulere i om det forklares med at mer komplekse samspill mellom beskyttelsesfaktorer er avgjørende. Kanskje ville vi funnet andre sammenhenger om vi undersøkte treveisinteraksjoner, f.eks. hvordan ulike nivåer av personlig kompetanse og sosiale ressurser sammen bidrar til å moderere nettmobbing og depresjon. En studie fant nemlig treveisinteraksjoner ved nettmobbing (Fanti, et al. 2012).

En bidragende forklaring til hvorfor vi ikke har funnet flere moderatoreffekter kan være at vi har ulike tidsintervaller for variablene vi undersøker. For digital mobbing blir det stilt spørsmål om hendelser det siste året og tidligere år, resiliensskalaen den siste måneden, og i HSCL om depressive symptomer fra siste uke. Dermed foreligger usikkerhet om hvorvidt den digitale mobbingen er aktuell for de depressive symptomene ved måletidspunktet.

Hvordan våre funn passer inn i forståelsesrammen for resiliens

Etter å ha drøftet våre hovedfunn hver for seg vil vi nå drøfte de samlet innenfor den teoretiske forståelsesrammen for resiliens som vi benytter, Bronfenbrenners økologiske modell for psykososial utvikling. Innenfor et slikt perspektiv er resiliens en kontekstuell variabel som kommer til å variere i uttrykk avhengig av person, prosess og kontekst som studeres. Vi undersøkte hvilke resiliensfaktorer som er virksomme ved digital mobbing, og resiliensfaktorene vi måler befinner seg på de innerste sirkelene i modellen, på individnivå og mikronivå altså hos individet, familien og venner. Våre funn peker i retning av at egenskaper ved individet selv ser ut til å ha en bufrende effekt på depressiv symptomatologi for ungdom som har blitt mobbet digitalt. Tidligere forskning har vist at disse egenskapene er nært knyttet opp mot personlighet. Det vil derfor være i tråd med den opprinnelige forståelsen av resiliensfenomenet som en personlighetsegenskap, introdusert av Block. Likevel vet man at personlighetsegenskaper i tillegg til genetiske forhold, vil formes i samspill med omgivelsene

gjennom utviklingen, eksempelvis gjennom tilknytningsprosesser. Derfor vil den overordnede forståelsen av resiliens som prosess innenfor et økologisk perspektiv fortsatt være gyldig, men for sammenhengen mellom den aktuelle stressor, (digital mobbing) og utfall (depressive symptomatologi), kan individuelle resiliensfaktorer være av størst betydning. Imidlertid er det kun mulig å undersøke hvor påvirkbare disse individuelle personlighetsfaktorene er gjennom longitudinelle studier eller intervensjonsdesign.

En variabelfokusert tilnærming som vi her benytter oss av, er godt egnet til å se på sammenhenger mellom prediktorer og utfall som gir implikasjoner for intervensjon, men kan stå i fare for ikke å fange opp mønstre i livene til virkelige mennesker, tape oversikt over helheten og overse trekk som går igjen på tvers av dimensjoner som kan indikere om noen er i spesielt risiko eller trenger en spesifikk intervensjon (Masten, 2001). Vi er derfor bevisst på at være funn gjenspeiler fenomenene på gruppenivå.

5.2.3 Interessante delfunn

Innledningsvis ble den store spredningen i forekomsttall på tvers av studier nevnt. Vi fant interessante forekomsttall for digital mobbing. Vår studie har funnet høyere prevalens for digital mobbing enn Elevundersøkelsen 2012. Forskjellene i prevalens kan forklares med bruk av ulik tidsintervall for spørsmål om eksponering for digital mobbing, da Elevundersøkelsen spør om siste måned, mens vi spør om eksponering fra siste 12 måneder og tidligere, det er derfor naturlig at vi finner en høyere prevalens. Vi fant at total prevalens for digital mobbing prosentvis er større hos jenter enn hos gutter. Gutter rapporterer om mer digital mobbing enn jenter det siste året, som sammenfaller med funn fra en metastudie fra 2014, som fant at jenter rapporterte mest digital mobbing i tidlig tenårene og til midten av ungdomstiden, mens gutter rapporterte mer digital mobbing i overgangen til ung voksen alder (Barlett & Coyne, 2014). Dette tyder på at jenter blir mer eksponert for nettmobbet tidligere enn gutter og gutter, og at gutter blir nettmobbet senere i tenårene.

Vi fant for øvrig at alder ikke er en signifikant prediktor for depressive symptomer hos jenter i vårt utvalg. Dette kan skyldes at variasjon i utvikling av depressive symptomer er størst i alderen 15-18 år for begge kjønn, som funnet i en studie der en fødselskohort ble undersøkt for depressivitet over en periode på ti år (Hankin et al., 1998). Hankin og kolleger fant på lik linje med vår studie at jenter er mer deprimert enn gutter. Alder kan trolig være en relevant

prediktor for depressivitet hos jenter fram til et gitt tidspunkt, der alder ikke lenger bidrar til å forklare depressivitet, men erstattes av andre faktorer som nevnt tidligere i diskusjonen.

5.3 Styrker og begrensninger ved studien

5.3.1 Styrker ved studien

I norsk sammenheng er vår studie unik på flere måter. Det er ingen som tidligere har studert disse sammenhengene i Norge, og kun et fåtall internasjonalt har undersøkt forholdene på samme aldersgruppe. Vi har et stort representativt utvalg for videregående ungdommer fra 18-21 år, ved hjelp av utvalgstrekking som ble gjennomført av SSB. Utvalget er rekruttert og gjennomført i skolen, og det er rimelig å tro at vi derfor har et relativt pålitelig tall på forekomst. Studier som rekrutterer gjennom skole ser ut til å være den beste rekrutteringen sammenliknet med internettrekruttering, som jevnt over har vist høyere forekomster av digital mobbing (Menesini, 2012). Befolkningsstudier av stor skala slik våre data baserer seg på, vil være mer representative som gir støtte for generaliserbarheten av våre funn. Store utvalg er for øvrig egnet til utforskning av statistiske interaksjonseffekter, som ofte er vanskelig å finne i mindre utvalg. En annen styrke er at gjennomføringen av studien var gjort på en seriøs måte som ivaretok deltakerne med tanke på anonymitet og reaksjoner på sensitive spørsmål. Det kan ha hatt positiv effekt ettersom svarprosenten var høy. Lite tyder på at ungdommene oppga tulle svar, svarte tilfeldig eller sosialt ønskelig, som antagelig er forbundet både med anonymitet, som ofte resulterer i ærligere svar på sensitive eller tabubelagte spørsmål, men også rammer rundt gjennomføring, samt at utvalget bestod av eldre ungdommer. En manuell undersøkelse av svarmønstre avdekket ikke typisk motstridende svar (Mossige & Stefansen, 2007).

Vi benytter oss av en validert resiliensskala, mens de fleste langvarige longitudinelle studier av stor skala kun har studert resiliens gjennom indirekte slutninger basert på målinger av risiko og utfall (Werner, 2013). Mange andre studier benytter seg av indirekte mål på resiliens som selvfølelse, eller ser på fravær av risiko, mens vår studie måler resiliens direkte gjennom READ skalaen. Skalaen har den fordel at resiliens måles på ulike nivåer. Hvor de fleste andre resiliensskalaer kun måler individuelle faktorer, måler READ i tillegg opplevelse av støtte i familien og i nettverket rundt, som fanger kompleksiteten og det dynamiske prosessaspektet i begrepet. Dette ble understreket som en styrke ved READ ifølge to reviews av ulike

resiliensmål (Smith-Osborne & Whitehill Bolton, 2013; Windle, Bennett, & Noyes, 2011). Hvor førstnevnte konkluderte med at READ egnet seg godt for kartlegging og vurdering av sosiale intervensjoner (Smith-Osborne & Whitehill Bolton, 2013).

5.3.2 Begrensninger ved studien

Ved bruk av selvrapporing i en tversnittstudie som vår kan vi ikke fastslå årsakssammenhenger og avgjøre retning på sammenhengene vi har funnet, heller ikke utelukke mulige tredjevariabler. Det kan for eksempel være at depresjonen kom før nettmobbingen da depresjon kan føre til negativ tilskrivning av kommunikasjon på nett, grunnet mangel på kontekstuelle ledetråder. En annen begrensning med tversnittstudier som vår er at man kun måler sammenhenger på ett tidspunkt. Tidsdimensjonen av resiliens bør inkluderes i et resiliensmål, ettersom tilpasning til forandring er en dynamisk prosess (Windle et al., 2011). Rutter argumenterer for at resiliensprosesser bør måles gjennom longitudinale studier og gjennom flere målinger ettersom resiliensprosesser er dynamiske og utfolder seg over tid (Rutter, 2012). Datamaterialet vårt er innsamlet i 2007, til tross for dette vil våre forekomsttall kunne ha gyldighet i dag. En metaanalyse av flere store forekomststudier tyder på stabilisering av forekomst av nettmobbing (Jones, Mitchell, & Finkelhor, 2012).

Utvalget

Utvalget vårt består av avgangselever på videregående skole, og utelukker dermed ungdom som ikke har påbegynt eller har falt fra videregående skole. Fra forskning har man også funnet at det er en opphopning av problemer blant ungdom som faller ut av videregående, og derfor vil vårt utvalg være et bedre fungerende utvalg med mindre problembelastning. Utvalget har en noe skjev kjønnsfordeling som skyldes at flere gutter velger yrkesfag og er ute i læreperiode de siste årene. Dette vil eventuelt kunne påvirke utvalgets representativitet, og dermed ekstern validitet.

Elever som var fraværende på gjennomføringstidspunktet av ulike mulige årsaker har ikke blitt inkludert i studien. En mulig fraværsgrunn kan være kronisk sykdom eller psykiske plager. Forskning viser at elever utsatt for nettmobbing har større sannsynlighet for å utvikle psykiske plager og til fravær fra skolen (Li, 2005). Det er ikke usannsynlig at vi derfor underestimerer noe av forekomsten av fenomenet, men dette vil trolig ikke gjelde et stort

antall med bakgrunn i at nettmobbing er anslått å være lavfrekvent, og vi allerede har et stort utvalg med høy responsrate.

Måleinstrumenter

Vi benytter ingen validert skala for digital mobbing, men lagde vår egen indeks bestående av spørsmål om ulike digitale mobbeopplevelser. Liknende spørsmålene benyttes i andre skalaer for digital mobbing (Kowalski et al., 2014). Indeksen vår har en noe lav alphaverdi, som tyder på at indeksen har lav intern konsistens. Alpha-verdien trenger ikke å være høy når den representerer en formativ faktor som består av ulike eksponeringserfaringer som skaper det mangefasetterte fenomenet digital mobbing. Derfor vil man ikke nødvendigvis få korrelerte svar på spørsmål. En generell begrunnelse for å benytte en indeks med lav alpha er at man fanger flere fasetter eller aspekter ved et fenomen (Bollen & Lennox, 1991). Vårt rasjonale for bruk av indeks var å indikere økt alvorlighetsgrad dersom man har opplevd flere erfaringer, og om krenkelsene har foregått tidligere og de siste tolv månedene. Spørsmålene omhandler arenaer for digital mobbing som fortsatt er aktuelle, men med flere spørsmål som dekker andre spesifikke typer for digital mobbing ville man kunne fange en større bredde av fenomenet som kan forbedre begrepsvaliditet, og muligens styrke sammenhengene vi har funnet. Det kan være hensiktsmessig å inkludere åpne kategorier for andre typer nettmobbing i tillegg til de øvrige, for å kunne inkludere flere krenkelser (Netland, 2005). Dette vil trolig kunne gjelde særlig for forskning omkring digital mobbing som kan stå i fare for ikke følge takten til teknologiske nyvinninger og nye arenaer for mobbing.

I spørreskjemaet vårt defineres ikke digital mobbing for deltakeren. Det er funnet at mange unge er usikre på hva som kvalifiserer som mobbing og for å sikre valide svar er det anbefalt av flere forskere å ha en klar definisjon på hva fenomenet er i forkant av spørsmålene i spørreskjemaet (Baldasare, et al., 2012).

En mulig begrensning ved READ er at spørsmålene er positivt formulert, dermed står man i fare for takeffekter og for positive svar (acquiescence-bias). Begrunnelsen for at skalaen er positivt formulert er først og fremst fordi resiliensfenomenet som måles indikerer faktorer man i ulike grader innehar, og i tillegg for å unngå misforståelser hos ungdommer (Hjemdal et al., 2006).

Andre risikofaktorer vi ikke har undersøkt

Vi har ikke kontrollert for effekten av tradisjonell mobbing, ved at spørsmålene rundt tradisjonell mobbing var såpass vidt formulert at de ikke utelukket digital mobbing. Det er forskningsmessig belegg for å anta at det vil foreligge overlapp mellom å ha vært utsatt for tradisjonell og digital mobbing også i vårt utvalg. Vi anser det som kunstig å studere undergruppen som utelukkende er utsatt for digital mobbing når flesteparten kan ha opplevd å bli mobbet på begge arenaer i den virkelige verden (jmf. økologisk validitet). Forskning viser også at de som utsettes for begge former har de største mentale plagene, og vi var mest interessert i aktuelle beskyttelsesfaktorer.

Ettersom vår studie er gjennomført i skolen og deltakerne er trukket fra hele klasser ønsket vi å undersøke skole og klasse som prediktorer, men som følge av anonymisering kunne vi ikke identifisere disse variablene og gjøre flernivåanalyser. Miljø på skole og i klasser har vist å ha betydning for tradisjonell mobbing og det ser også ut til å kunne gjelde ved nettmobbing (Kowalski et al., 2014).

Det er vanlig å inkludere flere risikofaktorer og andre eksponeringer i analysene grunnet betydningen av akkumulerte belastninger. Dette har imidlertid ikke vi inkludert.

Sosioøkonomiske forhold ville kunne være aktuelt å kontrollere for, men dette har vi ikke undersøkt. Vi benyttet oss kun av alder, da dette har vi vist seg å være relevant for forekomst av depressive symptomer.

5.4 Implikasjoner for videre forskning

For å få et mer helhetlig bilde av hvor omfattende og langvarig skadevirkningene er på ofrenes liv må man studere sammenhengene longitudinelt og undersøke flere mål på tilpasning. Forskning viser sterk komorbiditet mellom flere psykiske lidelser, og nettmobbing kan ha flere skadelige innvirkninger på psykisk helse. Det vil være viktig for fremtidig forskning at et bredt spekter av symptomatologi og funksjonsnivå på ulike områder utforskes. Alderstilpassede utviklingsoppgaver kan også benyttes som mål på positiv tilpasning (Masten & Wright, 2009). Bredden av mulige konsekvenser gir viktig informasjon når man skal se på hva som beskytter, da resiliens er vist å være domenespesifikk. Trolig finner man andre moderatoreffekter dersom man undersøker andre utfallsmål, og at resiliensfaktorer virker ulikt

på forskjellige arenaer. Det vil være interessant å undersøke om man finner liknende sammenhenger som vi har funnet på et allerede mer belastet høy-risiko utvalg.

Vårt hovedfunn indikerer at egenskaper eller karakteristikk ved den utsatte er interessant å undersøke nærmere, både som sårbarhet for å bli utsatt, og beskyttelse. Foreløpig fins få studier på kjennetegn ved offeret for digital mobbing. I forskning på digital mobbing fremtrer en undergruppe individer som både er offer og mobber, og denne undergruppen kommer oftest dårligst ut på diverse utfallsmål. Derfor kan det være viktig å se på mekanismene som ligger bak dette, og følgelig hvilke beskyttelsesfaktorer som kan hindre at mobbeofferet mobber tilbake eller mobber andre.

Vi anbefaler andre forskere å gjøre analyser på flernivå med klasse og skole, ved at mange ofre opplever tradisjonell mobbing og digital mobbing. En finsk studie fant at digitalmobbing varierte etter klassetrinn, som trolig er overførbart til norske forhold (Williford et al., 2013). I Norge er det funnet variasjon i kjønns sammensetninger for de ulike linjene på videregående skole, for eksempel har formgivning samt helse og sosialfag en hovedvekt av jenter i elevmassen, i motsetning til byggfag hvor flesteparten av elevene er gutter. Dette kan også være interessant å studere nærmere ved at forekomsten av digital mobbing varierer for kjønn. Dersom skole og klassemiljø kan predikere nettmobbing vil det være av betydning for hvordan man skal intervensere, og derfor aktuelt å undersøke mulige resiliensfaktorer i skole og klassemiljø. Vi anbefaler å bruke READ som måleinstrument, i tillegg til andre validerte skalaer på symptomatologi og digital mobbing, men samtidig bruke resiliensskalaer som tar for seg resiliens i skole- og klassemiljø. Det er funnet at skolemiljø kan virke beskyttende. Ungdommer som opplever tilknytning til skolen, og at skolemiljøet er tillitsvekkende, rettferdig og hyggelig, rapporterer om mindre nettmobbing, så vel som tradisjonell mobbing (Williams & Guerra, 2007).

Resiliensfaktorer antas i følge den økologiske modellen å fungere i et samspill i virkeligheten, derfor ville man muligens funnet interessante flerveisinteraksjoner ved å studere flere resiliensfaktorer sammen. Da kunne man undersøke om noen beskyttelsesfaktorer kan veie opp for lave nivåer av andre beskyttelsesfaktorer. Flerveisinteraksjoner er derfor meningsfullt å studere videre.

5.5 Implikasjoner for praksis

Generelt anbefales skolebaserte intervensjonsprogrammer både for reduksjon av tradisjonell mobbing og digital mobbing. Virkningen av disse har foreløpig ikke vært evaluert godt nok, og særlig ikke for eldre ungdommer. De har oftest fokus på å redusere mobbingen, og lite vites om hvordan offeret kan støttes eller styrkes. Resiliensbaserte intervensjoner har fokus på å utvikle fordeler og ressurser for de som utsettes for risiko i stedet for å redusere selve risikoen, og tilbyr en annen innfallsvinkel til intervensjon ved digital mobbing. Våre funn gir implikasjoner for hvordan man kan redusere depressivitet hos unge generelt, og hvordan man kan redusere depressivitet hos unge som har blitt utsatt for nettmobbing spesielt. Alle resiliensfaktorene vi målte var relevante prediktorer for depressivitet hos både gutter og jenter, og det vil derfor kunne være hensiktsmessig å styrke ressurser hos individet, i familien og sosial støtte for å redusere depressivitet. Med henblikk på resiliensbaserte intervensjoner ved digital mobbing, peker våre funn på at styrking av egenskaper hos ofrene vil kunne være nyttig for reduksjon av depressiv symptomatologi. Det kan innebære intervensjoner rettet mot utvikling av personlige mestringsferdigheter og bedring av selvfølelse (Brewer & Kerslake, 2015). Intervensjoner rettet mot å styrke aspekter ved sosial kompetanse, deriblant sosiale kommunikasjonsevner og evne til å be om hjelp slik at man kan søke støtte hos andre, vil trolig også kunne være effektive. Slike intervensjoner kan være nyttige, men vi fremholder at mer forskning må til for å fastslå om effektene vi har funnet har praktisk relevans.

6 Konklusjon

Denne studien viser som forventet en sammenheng mellom digital mobbing og depressive symptomer hos gutter og jenter. Vi fant at resiliensfaktorer på flere nivå av ungdommers liv kan ha en direkte positiv innvirkning for depressive symptomer hos ungdom.

Resiliensfaktorene personlig kompetanse og sosial kompetanse modererer sammenhengen mellom digital mobbing og depressive symptomer hos gutter, men ikke hos jenter. På basis av disse resultatene virker det meningsfullt å styrke individuelle faktorer som selvfølelse, self efficacy og sosial kompetanse i forebygging av utvikling av depressive symptomer hos ungdom som utsettes for nettmobbing. Dette gjelder særlig hos gutter. Andre risikofaktorer kan sannsynligvis forklare hvorfor jenter er mer deprimerte enn gutter, og disse risikofaktorene bidrar muligens til at nivå av resiliens ikke signifikant modererer sammenhengen mellom digital mobbing og depressivitet. De direkte effektene resiliens har for depressivitet tyder likevel på at resiliens er viktig for begge kjønn, og kan informere oss om mulige intervensjoner som kan styrke ungdom som er utsatt for digital mobbing som et supplement til andre eksisterende skolebaserte mobbeintervensjoner.

Litteraturliste

- Angold, A., Costello, E. J., & Worthman, C. M. (1998). Puberty and depression: the roles of age, pubertal status and pubertal timing. *Psychological medicine*, 28(01), 51-61.
- Avenevoli, S., Swendsen, J., He, J.-P., Burstein, M., & Merikangas, K. R. (2015). Major Depression in the National Comorbidity Survey–Adolescent Supplement: Prevalence, Correlates, and Treatment. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 54(1), 37-44. e32. doi: 10.1016/j.jaac.2014.10.010
- Baldasare, A., Bauman, S., Goldman, L., & Robie, A. (2012). Cyberbullying? Voices of college students. *Misbehavior in online education*, 127-156. doi: 10.1108/S2044-9968(2012)0000005010
- Bandura, A. (1978). Reflections on self-efficacy. *Advances in behaviour research and therapy*, 1(4), 237-269. doi: 10.1016/0146-6402(78)90012-7
- Barlett, C., & Coyne, S. M. (2014). A meta-analysis of sex differences in cyber-bullying behavior: The moderating role of age. *Aggressive behavior*, 40(5), 474-488. doi: 10.1002
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2005). Exploding the self-esteem myth. *Scientific American*, 292(1), 84-91. doi: 10.1038/Scientificamerican0105-84
- Beck, A. T. (1991). Cognitive therapy: A 30-year retrospective. *American psychologist*, 46(4), 368. doi: 10.1037/0003-066X.46.4.368
- Belsey, B. (2005). Cyberbullying: An emerging threat to the “always on” generation. *Recuperado el*, 5.
- Benassi, V. A., Sweeney, P. D., & Dufour, C. L. (1988). Is there a relation between locus of control orientation and depression? *Journal of abnormal psychology*, 97(3), 357. doi: 10.1037/0021-843X.97.3.357
- Benzies, K., & Mychasiuk, R. (2009). Fostering family resiliency: A review of the key protective factors. *Child & Family Social Work*, 14(1), 103-114. doi: 10.1111/j.1365-2206.2008.00586.x
- Beran, T. N., Rinaldi, C., Bickham, D. S., & Rich, M. (2012). Evidence for the need to support adolescents dealing with harassment and cyber-harassment: Prevalence, progression, and impact. *School Psychology International*, 33(5), 562-576. doi: 10.1177/0143034312446976
- Block, J. (1950). *An experimental investigation of the construct of ego-control*: Department of Psychology, Stanford University.
- Bollen, K., & Lennox, R. (1991). Conventional wisdom on measurement: A structural equation perspective. *Psychological bulletin*, 110(2), 305. doi: 10.1037/0033-2909.110.2.305

- Bonanno, R. A., & Hymel, S. (2013). Cyber bullying and internalizing difficulties: Above and beyond the impact of traditional forms of bullying. *Journal of youth and adolescence, 42*(5), 685-697. doi: 10.1007/s10964-013-9937-1
- Bowes, L., Maughan, B., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Arseneault, L. (2010). Families promote emotional and behavioural resilience to bullying: evidence of an environmental effect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51*(7), 809-817. doi: 10.1111/j.1469-7610.2010.02216x
- Brewer, G., & Kerlake, J. (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in Human Behavior, 48*, 255-260. doi: 10.1016/j.chb.2015.01.073
- Brighi, A., Guarini, A., Melotti, G., Galli, S., & Genta, M. L. (2012). Predictors of victimisation across direct bullying, indirect bullying and cyberbullying. *Emotional and behavioural difficulties, 17*(3-4), 375-388. doi: 10.1080/13632752.2012.704684
- Brighi, A., Melotti, G., Guarini, A., Genta, M. L., Ortega, R., Mora-Merchán, J., . . . Thompson, F. (2012). *Self-esteem and loneliness in relation to cyberbullying in three European countries* Donna Cross Qing Li, Peter K. Smith (Red.), *Cyberbullying in the global playground: Research from international perspectives* (s. 32-56).
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bruk hue. (2015). Lastet ned 19.10.15, fra <http://brukhue.com/>
- Campbell, M., Spears, B., Slee, P., Butler, D., & Kift, S. (2012). Victims' perceptions of traditional and cyberbullying, and the psychosocial correlates of their victimisation. *Emotional and Behavioural Difficulties, 17*(3-4), 389-401. doi: 10.1080/13632752.2012.704316
- Chadwick, S. (2014). *Impacts of Cyberbullying, Building Social and Emotional Resilience in Schools*: Springer Science & Business Media.
- Costello, E. J., Mustillo, S., Erkanli, A., Keeler, G., & Angold, A. (2003). Prevalence and development of psychiatric disorders in childhood and adolescence. *Archives of general psychiatry, 60*(8), 837-844. doi: 10.1001/archpsyc.60.8.837.
- Craig, W., Harel-Fisch, Y., Fogel-Grinvald, H., Dostaler, S., Hetland, J., Simons-Morton, B., . . . Due, P. (2009). A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries. *International Journal of Public Health, 54*(2), 216-224. doi: 10.1007/s00038-009-5413-9
- Dalal, D. K., & Zickar, M. J. (2012). Some common myths about centering predictor variables in moderated multiple regression and polynomial regression. *Organizational Research Methods, 15*(3), 339-362. doi: 10.1177/1094428111430540

- Davidson, L. M., & Demaray, M. K. (2007). Social support as a moderator between victimization and internalizing-externalizing distress from bullying. *School Psychology Review, 36*(3), 383.
- Davis, K., Randall, D. P., Ambrose, A., & Orand, M. (2015). 'I was bullied too': stories of bullying and coping in an online community. *Information, Communication & Society, 18*(4), 357-375. doi: 10.1080/1369118X.2014.952657
- Delhaye, M., Kempenaers, C., Stroobants, R., Goossens, L., & Linkowski, P. (2013). Attachment and Socio-Emotional Skills: A Comparison of Depressed Inpatients, Institutionalized Delinquents and Control Adolescents. *Clinical psychology & psychotherapy, 20*(5), 424-433. doi: 10.1002/cpp.1787
- Derdikman-Eiron, R. (2012). Symptoms of Anxiety and Depression and Psychosocial Function in Males and Females From Adolescence to Adulthood: Longitudinal Findings from the Nord-Trøndelag Health Study.
- Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H., & Covi, L. (1974). The Hopkins Symptom Checklist (HSCL): A self-report symptom inventory. *Behavioral science, 19*(1), 1-15. doi: 10.1002/bs.3830190102
- Dumont, M., & Provost, M. A. (1999). Resilience in adolescents: Protective role of social support, coping strategies, self-esteem, and social activities on experience of stress and depression. *Journal of youth and adolescence, 28*(3), 343-363. doi: 10.1023/A:1021637011732
- Echambadi, R., & Hess, J. D. (2007). Mean-centering does not alleviate collinearity problems in moderated multiple regression models. *Marketing Science, 26*(3), 438-445. doi: 10.1287/mksc.1060.0263
- Elgar, F. J., Napoletano, A., Saul, G., Dirks, M. A., Craig, W., Poteat, V. P., . . . Koenig, B. W. (2014). Cyberbullying victimization and mental health in adolescents and the moderating role of family dinners. *JAMA pediatrics, 168*(11), 1015-1022. doi: 10.1001/jamapediatrics.2014.1223.
- Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: a challenge for biomedicine. *Science, 196*(4286), 129-136. doi: 10.1126/science.847460
- Erikson, E. H. (1950). Growth and crises of the " healthy personality." s 94-100.
- Evans, M. G. (1985). A Monte Carlo study of the effects of correlated method variance in moderated multiple regression analysis. *Organizational behavior and human decision processes, 36*(3), 305-323. doi: 10.1016/0749-5978(85)90002-0
- Fanti, K. A., Demetriou, A. G., Hawa, V. V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology, 9*(2), 168-181. doi: 10.1080/17405629.2011.643169

- Folkehelseinstituttet. (2015). Fakta om mobbing blant barn og unge. Lastet ned 19.10.15, 2015, fra <http://www.fhi.no/tema/psykisk-helse/mobbing>
- Fredstrom, B. K., Adams, R. E., & Gilman, R. (2011). Electronic and school-based victimization: Unique contexts for adjustment difficulties during adolescence. *Journal of youth and adolescence, 40*(4), 405-415. doi: 10.1007/s10964-010-9569-7
- Friborg, O., Barlaug, D., Martinussen, M., Rosenvinge, J. H., & Hjemdal, O. (2005). Resilience in relation to personality and intelligence. *International journal of methods in psychiatric research, 14*(1), 29-42. doi: 10.1002/mpr.15
- Garnezy, N. (1991). Resilience and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *American behavioral scientist.*
- Garnezy, N., Masten, A. S., & Tellegen, A. (1984). The study of stress and competence in children: A building block for developmental psychopathology. *Child development, 55*(1), 97-111. doi: 10.2307/1129837
- Garnezy, N., Masten, A. S., & Tellegen, A. (1984). The study of stress and competence in children: A building block for developmental psychopathology. *Child development, 97*-111.
- Goodwin, R. D., & Gotlib, I. H. (2004). Gender differences in depression: the role of personality factors. *Psychiatry research, 126*(2), 135-142. doi: 10.1016/j.psychres.2003.12.024
- Greenberg, P. E., Stiglin, L. E., Finkelstein, S. N., & Berndt, E. R. (1993). The economic burden of depression in 1990. *Journal of Clinical Psychiatry, 54*(11), 405-418.
- Haavet, O. R., Sirpal, M. K., Haugen, W., & Christensen, K. S. (2010). Diagnosis of depressed young people in primary health care—a validation of HSCL-10. *Family practice, cmq078.*
- Hankin, B. L., Abramson, L. Y., Moffitt, T. E., Silva, P. A., McGee, R., & Angell, K. E. (1998). Development of depression from preadolescence to young adulthood: emerging gender differences in a 10-year longitudinal study. *Journal of abnormal psychology, 107*(1), 128. doi: 10.1037/0021-843X.107.1.128
- Hawker, D. S., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of child psychology and psychiatry, 41*(4), 441-455. doi: 10.1111/1469-7610.00629
- Hemphill, S. A., Tollit, M., & Herrenkohl, T. I. (2014). Protective factors against the impact of school bullying perpetration and victimization on young adult externalizing and internalizing problems. *Journal of school violence, 13*(1), 125-145. doi: 10.1080/15388220.2013.844072
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant behavior, 29*(2), 129-156. doi: 10.1080/01639620701457816

- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2012). Cyberbullying: Neither an epidemic nor a rarity. *European Journal of Developmental Psychology, 9*(5), 539-543. doi: 10.1080/17405629.2012.706448
- Hjemdal, O., Aune, T., Reinfjell, T., Stiles, T. C., & Friborg, O. (2007). Resilience as a predictor of depressive symptoms: A correlational study with young adolescents. *Clinical Child Psychology and Psychiatry, 12*(1), 91-104. doi: 10.1177/1359104507071062
- Hjemdal, O., Friborg, O., Stiles, T. C., Martinussen, M., & Rosenvinge, J. H. (2006). A New Scale for Adolescent Resilience: Grasping the Central Protective Resources behind Healthy Development. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development, 39*(2), 84-96.
- Hjemdal, O., Vogel, P. A., Solem, S., Hagen, K., & Stiles, T. C. (2011). The relationship between resilience and levels of anxiety, depression, and obsessive-compulsive symptoms in adolescents. *Clinical psychology & psychotherapy, 18*(4), 314-321. doi: 10.1002/cpp.719
- Hunt, C., Peters, L., & Rapee, R. M. (2012). Development of a measure of the experience of being bullied in youth. *Psychological assessment, 24*(1), 156. doi: 10.1037/a0025178
- Jones, L. M., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2012). Trends in youth internet victimization: Findings from three youth internet safety surveys 2000–2010. *Journal of Adolescent Health, 50*(2), 179-186. doi: 10.1016/j.jadohealth.2011.09.015
- Kessler, R. C. (1997). *The effects of stressful life events on depression* Vol. 6. Steven E. Hyman (Red.), (s. 67-92).
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological bulletin, 140*(4), 1073. doi: 10.1037/a0035618
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Reese, H. H. (2012). Cyberbullying among college students: Evidence from multiple domains of college life. I Charles Wankel Laura A. Wankel (Red.), *Misbehavior online in higher education* (s. 293-321): Emerald group.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health, 41*(6), S22-S30. doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.08.017
- König, A., Gollwitzer, M., & Steffgen, G. (2010). Cyberbullying as an Act of Revenge? *Australian Journal of Guidance and Counselling, 20*(02), 210-224. doi: 10.1375/ajgc.20.2.210
- Law, D. M., Shapka, J. D., Hymel, S., Olson, B. F., & Waterhouse, T. (2012). The changing face of bullying: An empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization. *Computers in Human Behavior, 28*(1), 226-232. doi: 10.1016/j.chb.2011.09.004
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in human behavior, 23*(4), 1777-1791. doi: 10.1016/j.chb.2005.10.005

- Li, T. B. Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277. doi: 10.2190/8YQM-B04H-PG4D-BLLH
- Livingstone, S., & Smith, P. K. (2014). Annual Research Review: Harms experienced by child users of online and mobile technologies: the nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *Journal of child psychology and psychiatry*, 55(6), 635-654. doi: 10.1111/jcpp.12197
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child development*, 71(3), 543.
- Machmutow, K., Perren, S., Sticca, F., & Alsaker, F. D. (2012). Peer victimisation and depressive symptoms: can specific coping strategies buffer the negative impact of cybervictimisation? *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17(3-4), 403-420. doi: 10.1080/13632752.2012.704310
- Marcia, J. E. (1980). *Identity in adolescence* (Vol. 9).
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American psychologist*, 56(3), 227. doi: 10.1037/0003-066X.56.3.227
- Masten, A. S., Best, K. M., & Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and psychopathology*, 2(04), 425-444.
- Masten, W., & Wright, M. (2009). Resilience over the lifespan. *Handbook of adult resilience*, 213-237.
- McClelland, G. H., & Judd, C. M. (1993). Statistical difficulties of detecting interactions and moderator effects. *Psychological bulletin*, 114(2), 376. doi: 10.1037/0033-2909.114.2.376
- Medienorge. (2015). Lastet ned 19.10.15, 2015, fra <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/aspekt/tilgang-og-bruk/383>
- Menesini, E. (2012). Cyberbullying: The right value of the phenomenon. Comments on the paper "Cyberbullying: An overrated phenomenon?". *European Journal of Developmental Psychology*, 9(5), 544-552. doi: 10.1080/17405629.2012.706449
- Moljord, I. E., Moksnes, U. K., Espnes, G. A., Hjemdal, O., & Eriksen, L. (2014). Physical activity, resilience, and depressive symptoms in adolescence. *Mental Health and Physical Activity*, 7(2), 79-85. doi: 10.1016/j.mhpa.2014.04.001
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge: En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Na, H., Dancy, B. L., & Park, C. (2015). College Student Engaging in Cyberbullying Victimization: Cognitive Appraisals, Coping Strategies, and Psychological Adjustments. *Archives of psychiatric nursing, 29*(3), 155-161. doi: 10.1016/j.apnu.2015.01.008
- Nesse, R. M. (2000). Is depression an adaptation? *Archives of General Psychiatry, 57*(1), 14-20. doi: 10.1001/archpsyc.57.1.14.
- Netland, M. (2005). Event-list construction and treatment of exposure data in research on political violence. *Journal of Traumatic Stress, 18*(5), 507-517. doi: 10.1002/jts.20059
- Nolen-Hoeksema, S., & Girgus, J. S. (1994). The emergence of gender differences in depression during adolescence. *Psychological bulletin, 115*(3), 424. doi: 10.1037/0033-2909.115.3.424
- Olsson, C. A., Bond, L., Burns, J. M., Vella-Brodrick, D. A., & Sawyer, S. M. (2003). Adolescent resilience: A concept analysis. *Journal of adolescence, 26*(1), 1-11. doi: 10.1016/S0140-1971(02)00118-5
- Olsson, G. (1998). Adolescent Depression: Epidemiology, Nosology, Life Stress and Social Network Minireview based on a doctoral thesis. *Uppsala journal of medical sciences, 103*(2), 77-145. doi: 10.3109/03009739809178946
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of child psychology and psychiatry, 35*(7), 1171-1190. doi: 10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x
- Olweus, D. (2012a). Comments on cyberbullying article: A rejoinder. *European Journal of Developmental Psychology, 9*(5), 559-568. doi: 10.1080/17405629.2012.705086
- Olweus, D. (2012b). Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology, 9*(5), 520-538. doi: 10.1080/17405629.2012.682358
- Organization, W. H. (1992). *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: clinical descriptions and diagnostic guidelines*: Geneva: World Health Organization.
- Orth, U., & Robins, R. W. (2013). Understanding the link between low self-esteem and depression. *Current directions in psychological science, 22*(6), 455-460. doi: 10.1177/0963721413492763
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem*. *Journal of School Health, 80*(12), 614-621.
- Perren, S., Dooley, J., Shaw, T., & Cross, D. (2010). Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and Australian adolescents. *Child and adolescent psychiatry and mental health, 4*(28), 1-10.
- Poropat, A. E. (2009). A meta-analysis of the five-factor model of personality and academic performance. *Psychological bulletin, 135*(2), 322-338. doi: 10.1037/a0014996

- Raskauskas, J., & Huynh, A. (2015). The process of coping with cyberbullying: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*. doi: 10.1016/j.avb.2015.05.019
- Rideout, V. J., Foehr, U. G., & Roberts, D. F. (2010). Generation M [superscript 2]: Media in the Lives of 8-to 18-Year-Olds. *Henry J. Kaiser Family Foundation*.
- Risanger Sjursø, I., Fandrem, H., & Roland, E. (2015). Emotional Problems in Traditional and Cyber Victimization. *Journal of School Violence*(ahead-of-print), 1-18. doi: 10.1080/15388220.2014.996718
- Roosa, M. W. (2000). Some thoughts about resilience versus positive development, main effects versus interactions, and the value of resilience. *Child development*, 71(3), 567-569. doi: 10.1111/1467-8624.00166
- Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. *The Journal of Orthopsychiatry*, s 560-562.
- Rossow, I., & Bø, A. K. (2003). Metoderapport for datainnsamlingen til Ung i Norge 2002. *Oslo: NOVA*.
- Rothon, C., Head, J., Klineberg, E., & Stansfeld, S. (2011). Can social support protect bullied adolescents from adverse outcomes? A prospective study on the effects of bullying on the educational achievement and mental health of adolescents at secondary schools in East London. *Journal of Adolescence*, 34(3), 579-588.
- Rutter, M. (2006). Implications of resilience concepts for scientific understanding. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 1-12. doi: 10.1196/annals.1376.002
- Rutter, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and psychopathology*, 24(02), 335-344. doi: 10.1017/S0954579412000028
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and violent behavior*, 15(2), 112-120. doi: 10.1016/j.avb.2009.08.007
- Saluja, G., Iachan, R., Scheidt, P. C., Overpeck, M. D., Sun, W., & Giedd, J. N. (2004). Prevalence of and risk factors for depressive symptoms among young adolescents. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 158(8), 760-765. doi: 10.1001/archpedi.158.8.760.
- Sapouna, M., & Wolke, D. (2013). Resilience to bullying victimization: The role of individual, family and peer characteristics. *Child abuse & neglect*, 37(11), 997-1006. doi: 10.1016/j.chiabu.2013.05.009
- Schenk, A. M., & Fremouw, W. J. (2012). Prevalence, psychological impact, and coping of cyberbully victims among college students. *Journal of School Violence*, 11(1), 21-37. doi: 10.1080/15388220.2011.630310

- Schneider, S. K., O'Donnell, L., Stueve, A., Coulter, R.W.S. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *American Journal of Public Health, 102*(1), 171-177. Doi:
- Schotte, C. K., Van Den Bossche, B., De Doncker, D., Claes, S., & Cosyns, P. (2006). A biopsychosocial model as a guide for psychoeducation and treatment of depression. *Depression and anxiety, 23*(5), 312-324. doi: 10.1002/da.20177
- Schultze-Krumbholz, A., & Scheithauer, H. (2009). Social-behavioral correlates of cyberbullying in a German student sample. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology, 217*(4), 224-226. doi: 10.1027/0044-3409.217.4.224
- Selkie, E. M., Kota, R., Chan, Y.-F., & Moreno, M. (2015). Cyberbullying, depression, and problem alcohol use in female college students: a multisite study. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 18*(2), 79-86. doi: 10.1089/cyber.2014.0371
- Shieh, G. (2008). Detecting interaction effects in moderated multiple regression with continuous variables: Power and sample size considerations. *Organizational Research Methods*. doi: 10.1177/1094428108320370
- Simon, G. E. (2003). Social and economic burden of mood disorders. *Biological psychiatry, 54*(3), 208-215. doi: 10.1016/S0006-3223(03)00420-7
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian journal of psychology, 49*(2), 147-154. doi: 10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x
- Slonje, R., Smith, P. K., & Frisé, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior, 29*(1), 26-32. doi: 10.1016/j.chb.2012.05.024
- Smith-Osborne, A., & Whitehill Bolton, K. (2013). Assessing resilience: A review of measures across the life course. *Journal of evidence-based social work, 10*(2), 111-126.
- Smith, P. K. (2012). Cyberbullying: Challenges and opportunities for a research program—A response to Olweus (2012). *European Journal of Developmental Psychology, 9*(5), 553-558. doi: 10.1080/17405629.2012.689821
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of child psychology and psychiatry, 49*(4), 376-385. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x
- Solomon, D. A., Keller, M. B., Leon, A. C., Mueller, T. I., Lavori, P. W., Shea, M. T., . . . Maser, J. D. (2000). Multiple recurrences of major depressive disorder. *American Journal of Psychiatry*. doi: 10.1176/appi.ajp.157.2.229
- Sourander, A., Klomek, A. B., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., . . . Helenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: A

- population-based study. *Archives of general psychiatry*, 67(7), 720-728. doi: 10.1001/archgenpsychiatry.2010.79.
- SSB.). Lastet ned 19.10.15, fra <http://www.ssb.no/>
- Stratta, P., Capanna, C., Patriarca, S., de Cataldo, S., Bonanni, R. L., Riccardi, I., & Rossi, A. (2013). Resilience in adolescence: gender differences two years after the earthquake of L'Aquila. *Personality and Individual Differences*, 54(3), 327-331. doi: 10.1016/j.paid.2012.09.016
- Tennant, J. E., Demaray, M. K., Coyle, S., & Malecki, C. K. (2015). The dangers of the web: Cybervictimization, depression, and social support in college students. *Computers in Human Behavior*, 50, 348-357. doi: 10.1016/j.chb.2015.04.014
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in human behavior*, 26(3), 277-287. doi: 10.1016/j.chb.2009.11.014
- Torgersen, S. Waaktaar, T. (2007). Resiliens som personlighetsbegrep. I Anne Inger Helmen Borge (Red.), *Resiliens i praksis: teori og empiri i et norsk perspektiv* (s. s 52-74): Gyldendal Akademisk.
- von Soest, T., Mossige, S., Stefansen, K., & Hjemdal, O. (2010). A validation study of the Resilience Scale for Adolescents (READ). *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(2), 215-225. doi: 10.1007/s10862-009-9149-x
- Völlink, T., Bolman, C. A., Dehue, F., & Jacobs, N. C. (2013). Coping with cyberbullying: Differences between victims, bully-victims and children not involved in bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23(1), 7-24. doi: 10.1002/casp.2142
- Waaktaar, T., Torgersen, S. (2012). Genetic and environmental causes of variation in trait resilience in young people. *Behavior genetics*, 42(3), 366-377. doi: 10.1007/s10519-011-9519-5
- Waaktaar, T., Torgersen, S. (2013). Self-efficacy is mainly genetic, not learned: a Multiple-Rater Twin Study on the causal structure of general self-efficacy in young people. *Twin Research and Human Genetics*, 16(3), 651-660. doi: 10.1017/thg.2013.25
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45(4), 368-375. doi: 10.1016/j.jadohealth.2009.03.021
- Wang, J., Nansel, T. R., & Iannotti, R. J. (2011). Cyber and traditional bullying: Differential association with depression. *Journal of Adolescent Health*, 48(4), 415-417.
- Waterloo, L., Wemundstad, M., Aunan, M.K., og Aune, T. (2014).
- Wendelborg, C., Paulsen, V., Røe, M., Valenta, M., & Skaalvik, E. (2012). Elevundersøkelsen 2012. *Analyse av elevundersøkelsen*.

- Werner, E. E. (1992). The children of Kauai: Resiliency and recovery in adolescence and adulthood. *Journal of Adolescent Health, 13*(4), 262-268.
- Werner, E. E. (1995). Resilience in development. *Current directions in psychological science, 4*(5), 81-85.
- Werner, E. E. (2013). What can we learn about resilience from large-scale longitudinal studies? *Handbook of resilience in children* (s. 87-102): Springer.
- Werner, E. E., & Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds: High risk children from birth to adulthood*: Cornell University Press.
- Werner, E. E., & Smith, R. S. (2001). *Journeys from childhood to midlife: Risk, resilience, and recovery*: Cornell University Press.
- Werner, N. E., Bumpus, M. F., & Rock, D. (2010). Involvement in internet aggression during early adolescence. *Journal of youth and adolescence, 39*(6), 607-619. doi: 10.1007/s10964-009-9419-7
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*: Research Press.
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*(6), S14-S21. doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.08.018
- Williford, A., Elledge, L. C., Boulton, A. J., DePaolis, K. J., Little, T. D., & Salmivalli, C. (2013). Effects of the KiVa antibullying program on cyberbullying and cybervictimization frequency among Finnish youth. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 42*(6), 820-833.
- Windle, G., Bennett, K. M., & Noyes, J. (2011). A methodological review of resilience measurement scales. *Health and quality of life outcomes, 9*(8), 1-18.
- Ybarra, M. L., Espelage, D. L., & Mitchell, K. J. (2014). Differentiating youth who are bullied from other victims of peer-aggression: The importance of differential power and repetition. *Journal of Adolescent Health, 55*(2), 293-300. doi: 10.1016/j.jadohealth.2014.02.009
- Özdemir, Y. (2014). Cyber victimization and adolescent self-esteem: The role of communication with parents. *Asian Journal of Social Psychology, 17* (4), 255-263. doi: 10.1111/ajsp.12070/full

Vedlegg 1 HSCL skala

«Nå følger en liste over forskjellige plager eller problemer som man av og til kan ha. Har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette?»

1. Plutselig redd uten grunn
2. Stadig redd eller engstelig
3. Matthet eller svimmelhet
4. Nervøsitet eller indre uro
5. Lett for å gråte
6. Lett for å klandre deg selv
7. Føler at alt er et slit
8. Hatt søvnproblemer
9. Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert
10. Følt håpløshet med tanke på framtida
11. Følt deg stiv eller anspent
12. Bekymret deg mye om ting
13. Tenkt på å gjøre slutt på livet

Vedlegg 2 Struktur matrise HSCL-13

Structure Matrix

	Component	
	1	2
hscl9	,814	,536
hscl7	,810	,366
hscl12	,803	,447
hscl10	,757	,358
hscl6	,742	,549
hscl11	,716	,334
hscl4	,685	,680
hscl8	,653	,348
hscl5	,639	,497
hscl3	,617	,436
hscl2	,501	,882
hscl1	,458	,872
hscl13	,483	,511

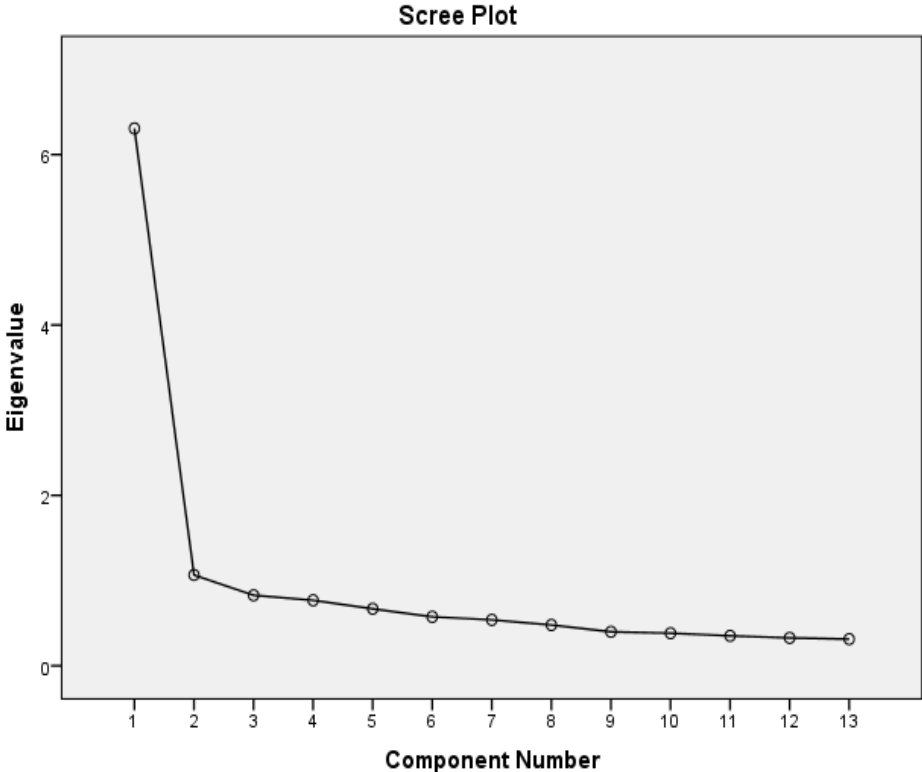
Extraction Method: Principal

Component Analysis.

Rotation Method: Oblimin with

Kaiser Normalization.

Vedlegg 3 Scree Plot HSCL-13



Vedlegg 4 Komponentmatrise HSCL- 9

Component Matrix^a

	Component
	1
hsc19	,819
hsc17	,800
hsc12	,800
hsc16	,766
hsc10	,743
hsc11	,708
hsc15	,674
hsc18	,646
hsc13	,630

Extraction Method:

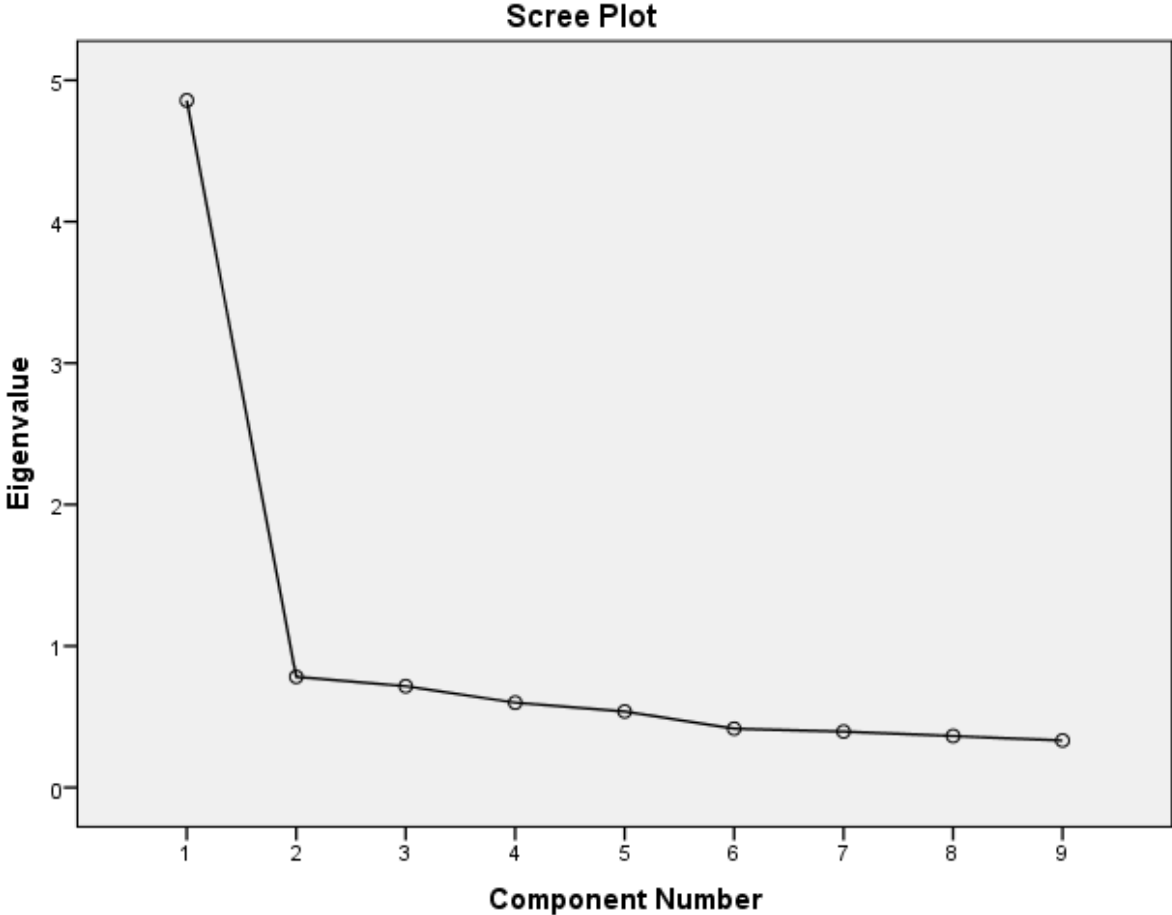
Principal Component

Analysis.

a. 1 components

extracted.

Vedlegg 5 Scree Plot HSCL-9



Vedlegg 6 READ skala

Delt opp i underkategorier. Parentes: hvilke nummer i spørreskjemaet.

Personlig kompetanse

Jeg vet hvordan jeg skal nå målene mine (7)

Når det er umulig for meg å forandre på ting slutter jeg å gruble på dem (12)

Jeg føler jeg er dyktig (17)

Når jeg skal velge noe vet jeg oftest hva som blir riktig for meg (20)

I motgang har jeg en tendens til å finne noe bra jeg kan vokse på (26)

Sosial kompetanse

Jeg får lett andre til å trives sammen med meg (6)

Jeg har lett for å finne nye venner (11)

Jeg finner alltid noe morsomt å snakke om (22)

Jeg finner alltid på noe trøstende å si til andre som er lei seg (25)

Strukturert stil

Jeg fungerer best dersom jeg lager meg klare mål (2)

Jeg legger alltid en plan før jeg begynner med noe nytt (8)

Jeg er flink til å organisere tiden min (13)

Familiesamhold

I familien min er vi enige om hva som er viktig i livet (5)

Jeg trives godt i familien min (10)

Familien min ser positivt på tiden fremover selv om det skjer noe leit (21)

I familien min støtter vi opp om hverandre (24)

I familien min liker vi å finne på ting sammen (27)

I familien min er vi enige om det meste (15)

Sosial støtte

Jeg har noen venne/familiemedlemmer som pleier å oppmuntre meg (3)

Vennene mine holder sammen (9)

Jeg har noen nære venner/familiemedlemmer som virkelig bryr seg om meg (14)

Jeg har alltid noen som kan hjelpe meg når jeg trenger det (19)

Jeg har noen nære venner/familiemedlemmer som setter pris på egenskapene mine (28)

